

IACOBI FABRI STAPV

LENSIS IN EPISTOLAM CANONICAM
IACOBI COMMENTARIUS.

CAPVT PRIMVM.

1 IACOBVS, dei & domini nostri
2 IESV CHRISTI seruus, duo-
3 decim tribubus, quæ sunt in di-
4 spersione, [salutē] Omne gau-
5 diū existimate fratres, cum in ten-
6 tationes varias incideritis, sciētes
7 quod probatio fidei uestræ [patientiā] operatur.
8 [Patientia] autē, opus perfectū [habet:] ut sitis
9 perfecti & integri, in nullo [deficiētes.] Si quis
10 autem uestrum [indiget] sapientia, postulet à deo
qui dat omnibus [affluenter,] & nō improperat: et
dabitur ei. Postulet autē in [fide,] nihil hæsitan-
s. Qui em̄ hæsitat, similis est fluctui maris, qui à uento
mouetur & [circumfertur.] Non [ergo] existimet
homo ille quod [accipiat] aliquid à domino. Vir
[duplex animo,] incōstās est in omnibus uis suis.
Glorietur autē frater humilis in exaltatione sua:
diues autem, in humilitate sua: quoniam sicut flos
[feni] transibit. Exortus est enim sol cum ardore, &
arefecit [fenū,] & flos eius decidit, & decor uultus
eius deperijt. Ira & diues in [itineribus] suis marce-
scet. Beatus uir qui [suffert] tentationem, quoniā
cum probatus fuerit, accipiet coronam uitæ quam
[repromisit deus] diligentibus se. Nemo cū ten-
tatur dicat, quoniam à deo [tentatur.] Deus enim,
intentator malorum est. Ipse autem neminem ten-
tat, unusquisq; uero tentatus [à concupiscētia sua ab-
tractus & illectus.] Deinde concupiscētia cū con-
ceperit, parit peccatū. Peccatum uero cum consum-
matum fuerit, generat mortem. Nolite itaq; errare
fratres mei [dilectissimi.] Omne [datū optimū,]
& omne donum perfectum, defursum est, descen-
dens à patre luminum, apud quem nō est transmu-
tatio, [nec uicissitudinis] obumbratio. [Voluntarie
em̄] genuit nos uerbo ueritatis, ut simus [initium
aliquid creaturæ eius. Scitis] fratres mei dile-

B

ANNO T.

gaudere, χαίρειν.

patientiam, expectationē,
ὑπομονήν. & infra.
imperatiue, ἐχέτω.
λαπόμβροι.
destituitur, λείπεται.
pure, simpliciter, ἀπλῶς.
id est, fiducia.

diffatur, impetu rapitur,
ῥιπίζομένω. enim γὰρ.
λίφετα, accepturus sit.
duplici animo, biamimis
διψυχος.

graminis χόρτος,
& infra.

abundantijs, κοπιjs
ταῖς ποσίας.
ὑπομένα.

promisit dominus,
ἐπηγγείλατο ὁ κύριος.
tenor, πειράζομαι.

dum à concupiscētia sua
abstrahitur & inescatur,
ἐξεληκόμενος καὶ δε-
λεαζόμενος.

admodū dilecti, & infra,
ἀγαπῆτοί. donatio
bona, δόσις ἀγαθῆ.

aut mutationis, cōuersatio-
nis, ἡ ἴσως.
Cū uoluit, βελθεῖς.
primitiæ quædam creatu-
rarum eius. Quare.

Etissimi. Sit autem omnis homo uelox ad audien-
 dum, tardus ad loquendum, & tardus ad iram. Ira
 enim uiri, iustitiam dei nō operatur. Propter quod
 abijcietes omnem [immunditiam & abundantiam]
 malitiæ, in mansuetudine suscipite [insitum] uerbū,
 11 quod potest saluare animas uestras. Estote autem
 factores uerbi, & non auditores tantū, fallentes uos-
 metipsos: quia si quis auditor est uerbi, & nō factor,
 hic comparabitur uiro consideranti uultum natiui-
 tatis suæ in speculo. Cōsiderauit enim se, & abiit, &
 statim oblitus est qualis fuerit. Qui autem perspe-
 xit [in lege perfectæ libertatis] et permāserit [in ea,]
 non auditor obliuiosus factus, sed factor operis: hic
 12 beatus in facto suo erit. Si quis autem putat se re-
 ligiosum esse, † non refrenans linguam suam, sed se
 ducens cor suū: huius uana est religio. Religio mun-
 da & immaculata apud deum & patrem, hæc est:
 Visitare pupillos & uiduas in tribulatione eorum,
 & immaculatum se custodire [ab hoc seculo.]

ἀπαρχήν ἡν ἄντ' αὐτῶν
 κτισμάτων. ὧς.

sorditiem & superfluitatē
 ὑπερβίαν ἢ περισσεύσασ.
 innatum, ἔμφυτον.

in legem perfectam, quæ
 est libertatis, εἰς νόμον
 τέλειον, τὸν ἐλευθε-
 ρίας. Sic, οὕτως.

† inter uos, ἐν ὑμῖν.

à mundo, ἀπὸ τοῦ κόσμου.

COMMENTARIUS IN PRIMVM CAP.

IACOBVS apostolus, quem ideo dico apostolum, quod Græce ti-
 tulū in libris manuscriptis legerim, ἐπιστολὴ τοῦ ἁγίου ἀποστόλου ἰακώβου,
 & sic etiam in uolumine Græco Venetijs excuso habet. Sic habet
 & argumentum latinum. Ob id insuper quod hæc epistola huic Ia-
 cobo adscribitur, qui frater domini, & Hierosolymorū episcopus
 fuisse dicitur, quem & Paulus Gal. 1. fuisse Apostolum testatur, cum de Petro lo-
 quens ait: Alium autem (à Petro uidelicet) apostolorum uidi neminem, nisi Iaco-
 bum fratrem domini. Et eundem ibi inter eos qui uidebantur columnæ esse eccle-
 siæ, annumerat. Hic inquam Iacobus apostolus hanc epistolā quæ καθολικὴ, id est,
 uniuersalis, quod ad uniuersam Christi pertineat ecclesiam, appellatur, dirigit ad
 omnes, præsertim ad Iudæos duodecim tribuum, per uarias regiones dispersos, il-
 lasq; inhabitantes. Qua autem ratione, quibusue de causis dispersi fuerint, & illas
 inhabitant, missum faciamus, qui nihilominus iam sanctam fidē domini nostri
 IESV CHRISTI receperant. Quos & hoc pacto sancte salutat:

Iacobus dei & domini nostri IESV CHRISTI seruus: duodecim tribubus quæ
 1 sunt in dispersione, salutem.] Eis optat eam salutem, quæ est gaudium, actusq;
 2 gaudendi: nam id importat uocabulū χαίρειν, id est, gaudere: quo eos salutat. Sed
 quo gaudio: quoue actu gaudij eos spiritualis apostolus, salutis loco impartiret,
 nisi spirituali gaudio, quod est gaudium spiritus in domino? De quo, dominus to-
 tius gaudij largitor, ait: Iterum autem uidebo uos: & gaudebit cor uestrū: & gau-
 dium uestrum nemo tollet à uobis. Et Paulus ad Philippenes: Gaudete in domi-
 no semper. Hoc igitur spirituali gaudio, illos salutat, optatq; gaudere, nō in pro-
 speris modo, uerum multo amplius in aduersis quæ illis occasione fidei, creberri-
 mæ emergere solebant. Contra, quæ epistola apostolica merito roborandi, con-
 fortandi & confirmandi erant. Proinde subiungit;

Ioannis 16.
 Philip. 4.

Omne

2. " Omne gaudium existimate fratres mei, cum in tentationes varias incideritis, scientes quod probatio fidei uestrae, patientiam operatur.] Tentationes in quas illa tempestate incidebant Christiani, uariae erant afflictiones. Quibusdam enim exci- tabantur seditiones, quibusdam bona diripiebantur: alijs libertates auferebantur, alijs carceres & mortes intentabantur, & id genus innumera, ad hoc ipsum, ut ipsi fidem abnegare cogerentur. In quibus omnibus uel maxime gaudendum erat exem- plo apostolorum, qui ibant gaudentes a conspectu concilij, quoniam digni habiti sunt pro nomine IESU contumeliam pati. Et quis etiam nunc est uerus CHRISTI ama- tor, ut & illa tempestate erant quam plurimi, qui si sciret se pro CHRISTI fide ad tribunalia trahi, & ad extrema etiam mortis supplicia, qui non gauderet, & maio- re quidem gaudio in spiritu quam alias unquam, licet illi prospera adfuerint quam plurima. Et quid mirum? Quia non usqueadeo in prosperis fides cuiusquam pro- bata conspicitur, ut in aduersis. Nam si tentatur quispiam blanditijs fortunae a fide auocari, & fidelis persistat: & alius minis, terroribus, & omni aduersitate, qui simili- ter fidelis persistat, huius quae illius fides probatior, testatiorque est. At, quid haec probatio fidei operatur? Nimirum patientiam, animi tranquillitatem, & certam di- uinarum promissionum expectationem, qua aduersa quaecumque pro fidei integritate, cum gaudio spiritus tolerantur, & id multo eminentius magnanimitate, animique ma- gnitudine, quam quidam philosophi probare solent. Immo haec patientia diuine magnanima est (animos adijciente, facienteque spiritu CHRISTI) aduersorum tole- ratio, & probatae fidei certissimum argumentum, dicente Paulo: Tribulatio pati- entiam operatur, patientia autem probationem, probatio uero spem. Nam si in ad- uersitatibus pro fide tolerandis patientiam demas, fides infirma est & inualida, probationem non sustinens. Quae si adsit, firma est & proba, secum firmam, uelut anchoram in caelestibus fixam, trahens in deo spem totamque fiduciam. Patientia, externa respicit & uisibilia: spes et fiducia, interna & inuisibilia. Verum haec tam pulchra patientia secum habens fidei probationem, & spem tota fiducia deo haerentem, minime languens esse debet & ociosa, sed sibi adiungere opus perfectum, quod est diuinae charitatis opus, & quae scripturis exprimitur, diuinae uoluntatis impletio. Ideo subiungit Iacobus apostolus:

Aetorum 5.

Roma. 5.

5. " Patientia opus perfectum habeat, ut sitis perfecti & integri, in nullo deficientes.] Opus perfectum, est charitatis opus, & diuinae uoluntatis impletio, quae lege gratiae exprimitur, & incipit a fide, dilectionem dei & proximi, amicorum & inimicorum praecipiens, quae est supra nos. Quomodo enim deum diligeres, etiam supra te, & inimicos ac persequentes, nisi fidem haberes, spiritumque fidei? Et quia illud opus sine intelligentia diuinae legis, quae sapientia hic nominatur, perfici non potest, posset quispiam dicere: Fidem habeo, & patientiam, neque spe destitutor, simplex tamen idiotus & insipiens, legem non intelligo. Quo modo igitur fidei, patientiae, cui spes annectitur, opus perfectum adiungam, ut perfectus sim & integer? Nam si fidem, patientiam, & spem habeam, opus autem perfectum non habeam, aliquid mihi deest ac deficit, & nondum integer sum, quare etiam neque perfectus & absolutus. Ideo a quo haec perfecti operis gratia sit obtinenda, subiungit Iacobus dicens:

4. " Si quis autem uestrum indiget sapientia, postulet a deo, qui dat omnibus affluenter, & non impropert, & dabitur ei.] Haec sapientia, haec diuinae uoluntatis intelligentia, hic scripturarum spiritus, non a nobis est, non ab hominibus, sed perinde ac fides & spes diuinum munus est. Et ideo cum deest, a deo est petendus, qui tantae bonitatis est, ut omnibus petentibus det (ut hic dicitur) απλως, id est, simpliciter, pure, libere, nulli donum suum impropert. Simpliciter autem dat, propter

seipsumque bonum, & solum bonum omnium & eorum quibus dat; ut fide, spe, charitate, opere bono, perfectoque omni ex parte in ipso & per ipsum euadant consummati. Qui autem dant non ad bonum eorum quibus dant, & propter deum qui est uere bonus, non simpliciter dant, & frequenter donum impropere solent. Sed quomodo hæc sapientia à deo petenda sit, subiungit dicens:

5 Postulet autem in fide, nihil hæsitans. Qui enim hæsitat, similis est fluctui maris qui à uento mouetur & circumfertur. Non ergo existimet homo ille quod accipiat aliquid à domino. Vir duplex animo, inconstans est in omnibus uis suis.]

Si quis in fide hæsitat, id est, de deo diffidit in hoc quod petit, petens, nihil affectetur, quia non digne postulat, duplex animo est, petendo fiduciam, hæsitando autem, diffidentiam ostendens, & fluctuat animo hinc inde uacillans, & inconstans. Et proinde similis fluctui maris, qui huc illucque rapitur, quocumque uentus impulerit, incertus, uagus, & instabilis. Et fides, hoc in loco pro fiducia capi uidetur, ut passim in euangelio, cum dicitur: Fides tua te saluum, aut saluam fecit. Verum tamen hæc fiducia, sine credulitate non est, quæ etiam fides nominatur, sed non est perfecta, nisi etiam adsit perfecta fiducia. Et hoc est signum perfectæ fidei, quæ charisma & donum est spiritus, cum plena adest in deum fiducia; cum autem non adest plena, sed hæsitabunda & fluctuans, imperfecta est fides, & humana, quam homo, non spiritus operatur. Et ideo si patientiam, charitatem, sapientiam, aut quicquid talium à deo petamus, plenam fidem, id est, fiduciam habeamus in eo, quia eius est, etiam solius, hæc munera dare; & dabit si digne petimus, si nobis expedit, & si ad recipienda sua dona sumus apti. Si enim dare nolle, non diceret: Petite, & dabit uobis; quærite, & inuenietis; pulsate, & aperietur uobis. Ipse uerax est in promissis, quem si talè esse uia fide credimus, fiet nobis quod petierimus. Et cum multa fiducia bonitatis diuinæ, non nostræ sufficiētia, petere debemus, alioqui digni repulsa, audire possemus: Nescitis quid petatis. Et proinde sic semper plena fide petendū est, ut non nostra, sed uoluntas eius fiat. Et si fiat quod uolumus, non quia uolumus, petere debemus faciendum, sed quia uult. Et in quo fidelibus gloriandū, & animo exultandum sit, subinde monstrat Iacobus, dicens:

6 Glorietur autem frater humilis in exaltatione sua: diues autem in humilitate sua, quoniam sicut flos fœni transibit. Exortus est enim sol cum ardore, & arefecit fœnum, & flos eius decidit, & decor uultus eius deperijt. Ita & diues in itineribus suis marcescet.] Pauper fidelis, patienter ac uoluntarie pauper, tanquam ex manu dei & prouidentia paupertatem accipiens, est pauper spiritu, & exaltatus iam est, quia scriptum est: Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cœlorum. Et in hoc ipso gloriatur, animoque exultat, quod imitator est paupertatis

Matthæi 5. CHRISTI, qui cum diues esset, propter nos pauper factus est. Et hæc paupertas, hæcque uoluntate ac spiritu CHRISTI imitatio, uere est exaltatio. At contra, fidelis diues non hoc ipso quod diues est, gloriatur, sed magis in humilitate sua, si ablati diuitijs seruet patientiam, sitque pauperis CHRISTI uere æmulus. Nam ut à terrenis depressio, est ad deum exaltatio, ita ad diuitias exaltatio, est à deo depressio. Pugnant ex opposito, cœlum terra, paupertas diuitiæ, æterna caduca, deus mundus, exaltatio ad deum exaltatio ad mundum, depressio à mundo, depressio à deo. Si terram amas, cœlum perdis; si diuitias, paupertatem CHRISTI æmulam; si caduca, æterna; si mundum, deum; si exaltationem ad mundum, exaltationem ad deum. Si odis deprimi à mundo, amas deprimi à deo. Proinde infelices sunt diuites qui gloriatur in diuitijs suis, quibus potius esset lugendum, ut qui pro bonis caducis omnium uere bonorum iacturam fecerunt, & quod superest, cito sicut flos agri pertransibunt. Et qui eiusmodi sunt, firmam fidem non habent, quandoquidem tem-

pore

pore tentationis succumbunt. Cui igitur adsunt diuitiæ, illis ad opera bona utat, & cor suum eis ipsis habitis non amplius apponat, quàm non habitis. Imò sibi magis timeat possidendo quàm carendo, ut si tempus probationis adueniat, possit inueniri fidem habere probatam, & esse de numero eorum, de quibus subdit Iacobus apostolus:

7 » Beatus uir qui suffert tentationem, quoniam cum probatus fuerit, accipiet coronam uitæ, quam repromisit deus diligentibus se.] Non sufficit fides, & patientia, ut uictor tentationum, immortalitate coronetur, nisi affuerit dei charitas ac dilectio; nam illam immarcessibilem coronam, non fidem habentibus, non patientiam, promittit, sed diligentibus se. Magna est fides, magna patientia, magna spes; sed maxima est charitas, quæ omnia illa secum trahit & colligat, quæ omnia perficit ac consummat, non autem contrã. Studeamus ergo sancto & iugi ad deum desiderio, ab eo obtinere fidem, & talem quidem fidem, quæ, si opus fuerit, etiã tentatione probari possit. Studeamus item obtinere & spem, sed maxime omnium diuinam charitatem: quandoquidẽ qui charitatem illam habet, habet omnia, & illi promissa est uincentiũ in tentationibus corona. Et hæ tentationes, de quibus hactenus egit Iacobus apostolus, & proborum & iustorum sunt, quæ & uoluntate dei obueniunt, ut ij qui probantur, sanctiores, purgatiores ac preciosiores euadant, perinde atq; uoluntate artificis probatur in fornace aurum, ut inde splendidius, purius ac syncerius extrahatur. Nunc autem de alijs quæ improborum sunt & malorum, subiungit Iacobus, dicens:

8 » Nemo cum tentatur, dicat quoniã à deo tentatur. Deus enim intentator malorum est, ipse autem neminem tentat. Vnusquisq; uero tentatur, à concupiscentia sua abstractus & illectus. Deinde concupiscentia cum conceperit, parit peccatum, peccatum uero cum consummatum fuerit, generat mortem. Nolite itaq; errare fratres mei dilectissimi.] Tam bonis quàm malis prospera largit̃ deus, non ut sollicitet ad malum, quod hic tentare dicitur, sed ut bonitatis eius diuitias percipientes, fidant in eum, diligant, gratias agant, & inde salutem consequantur & uitam. Etiam tam bonis quàm malis aduersa immittit, nõ ut tentet sollicitetq; ad malum, quod est peccatum, sed ut probet, id est purget, ut igne purgatur aurum, & ad se qui puritas & sanctitas est, attrahat. Non ergo huiusmodi tentationum sollicitationumq; ad malum improborum iniustorumq; deus autor est, etsi permittat eas fieri, sed qui fide, spe ac charitate destituti sunt, aut exigua admodum fide, spe & charitate in deum sunt: talibus, cum sint debilissimi, solæ carnis concupiscentiarumq; illecebræ sufficiunt ad tentationem. Nam non gratia, ut spirituales, sed concupiscentijs ut bestia uiuunt. Sunt sola caro & uetus homo, & nequaquã spiritus & noua in CHRISTO creatura, cui omnia cooperantur in bonum, & in illis non ratio, nõ uoluntas sensum (quod si etiam esset, sine spiritu nihil prodesset) sed ut plurimum sensus, uoluntatem secum trahit, & corpus animam mortuam; haud secus ac nauis in medio pelago nauclerum mortuum. At in quibusdam non sola concupiscentia tentat, sollicitat & allicit ad peccandum, sed malignus ea adiutus, se interferit, & plerunq; inducit ad peccandum, atq; uincit. Et nonnunquam tentando præuenit concupiscentiam, eamq; excitat: ut & forte in prima matre Eua. Nã priusquàm malignus qui est serpēs antiquus, ei dixisset: Scit enim deus, quod in quacunq; die comederitis ex eo, aperientur oculi uestri, & eritis sicut dii, scientes bonum & malum. Non legitur fructum ligni uetiti prius concupisse, sed continuo post, ut subiungitur: Vidit igitur mulier quod bonum esset lignũ ad uescendum, & pulchrum oculis, aspectuq; delectabile, & tulit de fructu illius, & comedit. Sic igitur malignus tentando præueniens, eius appetitum excitauit, quo usus

Gen. 3.

est ut instrumento ad fallendum & perdendum genus humanum, qui & in fonte corruptus, concupiscentia dicitur. Nonnunquam etiam tentatio sequitur concupiscentiam, ut in Iuda proditore concupiscentiam avaritiae sequuta est tentatio maligni, ut ipse proderet dominum suum, quo sibi, opinione sua resarciret damnum unguenti effusi. Coena (inquit) facta, cum diabolus iam misisset in cor, ut traderet eum Iudas Simonis Iscariotes. Et ij qui a maligno tentantur, habent adhuc animae nonnihil uiuum. De mortuis autem & debilissimis, non est maligno cura ut tentet eos: nam ipsi, sibi ipsis ad perditionem sufficiunt. Vnde fit, ut cum homo hominem, siue uirum siue mulierem ad peccandum tentat, uice fungatur daemoniorum: cum autem oppositum facit, impedimentum est ne ruat in peccatum, partes agat honorum angelorum. At quid est: Concupiscentia cum conceperit, parit peccatum, peccatum uero cum consummatum fuerit, generat mortem? Concupiscentiae radix, fomes est peccati omnibus a protoplastis insitus, nisi quem deus liberauerit, qui & concupiscentia dicitur, & originale peccatum. Concipit autem concupiscentia, cum eruptura est in actum. Parit autem, cum exit in actum, qui peccatum est non originale, sed ex originali actuale. Consummatum autem peccatum, cum illi uoluntas consentit, quod & plerumque in opus ipsum externum egreditur: sed nihil refert, egrediatur uel non egrediatur, consentiente uoluntate, peccatum consummatum est, dominatur & regnat. Sed si non consentit, sed spiritu suppressit et mortificat uenenatum fomitis concupiscentiaeque partem, peccatum non imputatur, neque dominatur, neque regnat. Quapropter qui fide, qui patientiam, qui spem, qui charitatem in tentatione retinere cupit, & esse dei amicus, oret ut concupiscentiam spiritu mortificet. Haec sapientia a deo in fide petenda, & non modo insultus tentationesque maligni facile superabit, uerum in illis exultabit uictor, insultantemque ridebit. Mortificatio enim, generose uolentibus uenire ad uitam, necessaria est: & haec est dei munus. Concupiscentia autem, noxia, & haec parentum, & nostrum est opus. Quapropter sanctus dei apostolus nos sollicitè adhortat ne erremus, ne peccemus, quod maxime sit ratione concupiscentiae. Nos enim allicit, illectat & inescat ad peccandum. At dices: Difficile est illecebras illas fugere, & concupiscentias ne erremus, ne peccemus mortificare, insuper & insultus tentantis reprimere. Verum id est. Et id a nobis ipsis posse, impossibile esse intelligere debemus. Nam id (ut diximus) dei munus est, & quanto perfectius, tanto ab eo peculiarius. Et proinde subiungit Iacobus apostolus:

- 9 » Omne datum optimum, & omne donum perfectum desursum est, descendens
 » a patre luminum, apud quem non est transmutatio, nec uicissitudinis obumbratio.
 » Voluntarie enim genuit nos uerbo ueritatis, ut simus initium aliquod creaturae eius.] Cum fides, spes, charitas, concupiscentiarum mortificatio, cum qua manet spiritus, ut cum concupiscentia caro, patris luminum sit munus è sursum in nos emanans & descendens, semper in omnibus operibus bonis & perfectis, ab eo pendere debemus, & nobis ipsis nihil tribuere, a nobis nihil sperare. Quid enim sumus ex nobis ipsis, nisi fomes peccati, a quo quis quid speret? Sed a patre luminum omnia, qui nos etiam ingratos suis foecundat gratijs: sicut terra arida imbrè non a se, sed è sursum solum expectat, è sursumque foecundatur. Patrem dico talium beneficiorum uidelicet luminum, quae transmutationem nullam sentiunt unquam, nec uicissim ab illa benefica, imò omni benefica luce, tenebras malitiae, aut obscuracionem ullam more sensibilibus luminum unquam tantillum admittunt, sed coaeterna patri lucent intransmutabiliter & intermine. Et haec (si uolumus altius surgere) sunt pater, uerbum, spiritus sanctus. Pater, pater luminum dicitur: non quod genuerit lumina, sed quod sit inter lumina pater. Ipse pater, lumen ingenuum. Verbum,

lum, lumen unigenitum. Et (sicut canit ecclesia) lumen de lumine, deus uerus de deo uero. Spiritus sanctus, lumen post filium ad nos, patris miseratione missum, missum item & à filio. Quomodo ergo apud patrem luminum, esset luminū transmutatio, & uicissitudine tenebrarum aliqua obumbratio? cum etiam dicat Ioannes, deus lux est, & in eo tenebræ non sunt ullæ. Data, et optimæ donationes, sunt horum luminum beneficæ in nos manantes participationes, omnes tamen in patrem, tanquam in fontanam luminum originē referuntur. Et quia hæc optimarū dationū & perfectorum donorū munia, ab illo summo patre luminū sunt, de se ipso Iacobus ipse & alijs apostolis, & subinde de nobis testatur, dicens ipsum summum patrem, uoluntate propria, et cum ipse uoluit, genuisse eos uerbo ueritatis, quod est paternum lumen, id est, à patre, & uera lux quæ illuminat omnem hominem uenientem in hunc mundum. Sic & omnes subinde fideles ad finem usque mundi. Sed qua generatione? Generatione certe spirituali, qua effecti sunt fientq; filij dei. Nec mirum. Nam non ex sanguinibus, neq; ex uoluntate carnis, neq; ex uoluntate uiri; sed ex deo nati sunt. Et ad quid nati hac natiuitate spiritus? Ad hoc sanè ut essent quædam primitiæ spiritualium creaturarum dei, quibus sunt succedentes aliæq; in annos deo primitiæ fideles omnes, nō carnaliter, sed spiritualiter uiuentes, non secundum carnem & concupiscentiam ambulantes, sed secundum spiritum & gratiam ad cōsummationem usque mundi. Nos ergo sumus quoddā initium & primitiæ spiritualis creaturæ dei, sed succedentes: ipsi uero apostoli & discipuli, quorum oculi beati qui uiderunt non solum in terris, sed pleniore fide et spiritu, interiori oculo filium dei, ipsi præcedētes primitiæ & omnino primæ fuerunt. Quapropter iustum est, nos ab ipsis præcepta illius spiritualis uitæ percipere. Pergit itaq; Iacobus apostolus, successores illius uitæ Iudæos, & nos in ipsis instituere, dicens:

I. Ioan. I.

Ioan. I.

Ibidem.

10 » Scitis fratres mei dilectissimi. Sit autem omnis homo uelox ad audiendum, tardus autem ad loquendum, & tardus ad iram. Ira enim uiri, iustitiam dei nō operatur. Propter quod abijcientes omnem immunditiam & abundantiam malitiæ; in mansuetudine suscipite insitum uerbum, quod potest saluare animas uestras.] Ad quid audiendum debet omnis homo esse uelox? Ad quid nam, nisi ad percipiendum id quod ad illam facit nouam, spirituales, & diuinam generationē? quod est uerbum dei, uerbum fidei & euangelicum sincere pureq; annunciatū. Et qui audit, sit tardus ad loquendū, sed in silentio cum mansuetudine suscipiat quod infundit, seminat, inserit deus uerbum: quod saluare potest animas posteaquā fuerit intimis penetralibus mentis eorum fide receptum, insitum, ac firmiter plantatum. Quod etiam ubi admissum fuerit, nō sit præceptum ad loquendum, ad sese alijs præceptorem exhibēdum; sed spiritus expectet impulsus, qui solus fidelium, & in ipsis fidelibus uerax præceptor est. Et ut ipsum uerbum quis suscipere aut diffundere possit, summopere caueat ab ira necesse est, quæ iustitiam dei non operatur, id est, perficit atq; implet quæ quidem iustitia est legis gratiæ, legis huius nouæ & spiritualis uitæ: & non solum tardus sit ad iram, eamq; uitet, sed & omnem concupiscentiæ foeturā malam, quæ nihil aliud est quàm quoddam uirus maligni sordes & superfluitas nequitiae, ex prima generatione contractæ. Sed non sat est discipulis, & ad uitam spiritualem uenientibus promptos esse ad audiendū quod inseritur uerbum, iram & concupiscentias primæ & carnalis generationis, & ex morfu serpentis spinas & tribulos subortos euellere, nisi facto exequantur, quæ sancta præcipiuntur doctrina. Ideo subnectit hic Iacobus apostolus:

11 » Estote autem factores uerbi, & non auditores tantum, fallentes uosmetipsos. Quia si quis auditor est uerbi, & non factor, hic comparabitur uiro consideranti

» uultum natiuitatis suæ in speculo. Considerauit enim se, & abiit, & statim oblitus
 » est qualis fuerit. Qui autem perspexerit in lege perfectæ libertatis, & permāserit
 » in ea, nō auditor obliuiosus factus, sed factor operis: hic beatus in facto suo erit.]

Verbum, nouum uitæ institutum, & lex noua, quam subinde uocat legem per
 perfectæ libertatis. Nam lex uetus, non erat lex libertatis, sed seruitutis: non erat lex
 filiorum, sed seruorum. Sed quæ potest esse maior libertas, quàm filiorum summe
 liberi patris? Quæ perfectior, quàm filiorum dei? Qui igitur audit hoc uerbum,
 hanc legem nouā, & non facit quod audit, assimilatur cuiuspiam contemplanti uul-
 tum primæ & carnalis natiuitatis suæ in speculo, qui auersus à speculo, statim ob-
 liuiscitur qualis fuerit. Sic lex noua est ut speculum primæ & secundæ natiuitatis
 nostræ, quam audiēs, contemplatur qualis sit ex prima generatione, caro scilicet,
 peccatum, exors fidei, filius iræ, uetus homo morti gehennæq; addictus, impo-
 tens ad omne opus bonum. Et qualis ex secunda, spiritualis, donatus gratia, fide-
 lis, filius dei, nouus homo, nouaq; in CHRISTO creatura, uitæ restitutus æternæ,
 eiusq; delicijs per spiritum fidei factus potens ad omne opus bonum. Verum au-
 dito uerbo abiens, & non fide per charitatem operans, perinde est ac si quales illæ
 generationes sint, & qualis olīm ipse fuerit, qualisue ex audito dei uerbo esse de-
 beat, oblitus sit: imò reuera oblitus est, & uerbum nequicquam & inaniter percu-
 lit eius auditum. Estq; de numero eorum, de quibus in parabola seminis, quod est
 Matth. 13. uerbū dei, dominus ait: Aliud cecidisse secus uiam, & aliud supra petram, & aliud
 inter spinas. Qui autem auditor est, nō obliuiosus, id est, contemplator pulchritu-
 dinis secundæ suæ generationis in lege noua quod est uerbum uitæ, is est opera-
 Ibidem. tor. Et is est de quo dicitur: Et aliud cecidit in terram bonam, & ortum fecit fru-
 ctum centuplum. Non enim is solum audit, sed eius quod audit, subinde memor
 per fidem operatur, imò ipse spiritus fidei & uerbi operatur, & multiplicem fru-
 ctum affert deo acceptibilē. Hoc ipso beatus apud eum, qui nullum bonū, quod
 ab ipso manat qui est pater luminum, sinit irremuneratum. Sed uideat qui eiusmo-
 di expectat à deo mercedem, ut linguam suam frenet à malo, neq; se ullo pacto in
 Luca 18. opere efferat aut iactet, aut seipsum glorificet more pharisæi operantis, infrenata
 lingua se iactantis & dicentis: Ieiuno bis in sabbato, decimas do omniū quæ pos-
 sideo. Nam qui talis esset, uane operaretur, tandem beatitudinis sine frustrandus,
 non cognoscens spiritus gratiam in se operantem, sed sibi attribuēs quod est soli
 deo & gratiæ eius tribuendum, se existimans aliquid esse cum nihil sit, & seipsum
 seducens. Quapropter subiungit Iacobus apostolus:

12 » Si quis autem putat se religiosum esse, non refrenans linguam suam, sed sedu-
 » cens cor suum: huius uana est religio. Religio munda & immaculata apud deum
 » & patrem, hæc est: Visitare pupillos & uiduas in tribulatione eorum, & immacu-
 » latum se custodire ab hoc seculo.] Omnis qui fidē CHRISTI profitetur, religio-
 » sus est. Et hæc sola uniuersalis, spiritualis, diuina, deo accepta, & altissima est reli-
 » gio. Et qui huiusmodi religiosus est, qualis est quisq; uerè fidelis: nihil uanum ha-
 » bere debet, neq; audiendo, neq; loquendo, neque operando. Alioqui hæc aut ali-
 » quid eorum habens, se putans religiosum fidelemq; esse, seipsum animamq; suam
 » falleret atq; deciperet. Et hæc religio, in sola fide IESV CHRISTI quæ par chari-
 » tatem operatur, sita est. Nam in hac, qui diligit, legem impleuit, legē dico CHRIS-
 » TI & perfectæ libertatis. Verum hæc dilectio nō secundum carnē, sed à gratia
 » & spiritu profecta esse debet. Et si omnia huiusmodi fidei opera deo grata sunt:
 » nonnulla tamen opera sunt in hac spirituali religione deo admodū accepta: quo-
 » rum hic adducit apostolus aliqua, ut cum uisitantur pupilli & uiduæ in tribula-
 » tione sua. Et hæc dici solent, opera misericordiæ, quæ plenius enumerantur apud
 Matthaum,

Matthæū, Cibare esurientes, potare sitientes, colligere hospites, operire nudos, Matth. 25.
 infirmos uisitare, ad incarceratos uenire. Quæ omnia illic de fidelibus dicta sunt,
 alioqui non diceret dominus: Quando fecistis uni de fratribus meis minimis, mi-
 hi fecistis. Et quid est se custodire ab hoc seculo, nisi se incontaminatum seruare
 ab ijs quæ opera carnis nominantur: qualia sunt quæ enumerat Paulus ad Galatas,
 scribens hoc pacto: Manifesta sunt autem opera carnis, fornicatio, immundicia, Galat. 5.
 impudicitia, luxuria, idolorum seruitus, ueneficia, inimicitia, contentiones, æmu-
 lationes, iræ, rixæ, dissentiones, sectæ, inuidiæ, homicidia, ebrietates, comestio-
 nes, & his similia. Quæ (inquit) prædico uobis, sicut prædixi: quoniam qui talia
 agunt, regnum dei non consequentur. Ergo uir spiritalis, cuius religio munda
 & immaculata apud deum & patrē, non adulterium, non fornicationē nouit, non
 lasciuiam, non in re ulla luxum, non auaritiā, quæ est idolorū seruitus: neq; in re
 ulla aliena à deo spem & fiduciā habens tam in ijs quæ spectant ad uniuersalē pro-
 uidentiam, quàm etiam in ijs quæ & ad alterius seculi uitā. Non ueneficiū aut ma-
 leficiū ullum nouit, non inimicitias, lites, æmulationes, iras, rixas, seditiones,
 hæreses, quæ sunt secessus à uerbo dei, & particulares modorum uiuendi præter
 uerbum dei, sed ex hominum traditionibus electiones, non immundicias, cædes,
 ebrietates, comestiones: sed omnimodam castitatem, sanctitatem, pudicitiam,
 frugalitatem, liberalitatem, humanitatem, & quæ diuino loquus Paulus, opera spi- Galat. 5.
 ritus enumerat: charitatem, gaudium in spiritu sancto, pacem, patientiam, longa-
 nimitatem, bonitatem, benignitatem, mansuetudinem, fidem, modestiam, spem,
 & hæc, & omnia superiora in spiritu sunt intelligenda, & nõ secundum animalē,
 id est, rationalem hominem, de quo & cuius operibus loquuntur philosophi, quæ
 & magnificiunt, nos autē hic minime. Quippe quæ ut talia & sine spiritu saluare
 possint. Quia qui CHRISTI sunt, carnem suam crucifixerunt cum uitijs & concu-
 piscentijs, uerè mortificati mundo & uiuentes deo. Quæ omnia, ut nostra CHRI-
 STI & euangelica religio non uana sit & otiosa, sed sancta & immaculata nobis
 largiri dignetur pater domini nostri IESU CHRISTI super omnia benedictus, pa-
 ter æternorum luminum, & largitor datorum perfectorum & donorum optimo-
 rum. Cui cum filio & spiritu sancto coæternis luminibus: honor, & gloria, & gra-
 tiarum actio in uniuersa seculorum secula. Amen.

CAPVT SECVNDVM.

13 **R**ATRES mei, nolite in personarū ac-
 ceptione habere fidē domini nostri IESU
 CHRISTI [gloriæ.] Etenim si in-
 troierit in [conuentum] uestrum uir au-
 reum annulum habens, in ueste [candi-
 da,] introierit autem & pauper in sordido habitu, & in-
 tendatis in eū qui indutus est ueste [præclara,] & dixe-
 ritis ei: Tu sede hic bene, pauperi autem dicatis: Tu sta
 illic, aut sede [sub scabello pedum meorum: nõnne iudi-
 catis] apud uosmetipsos, & facti estis iudices cogitatio-
 num iniquarū. Audite fratres mei [dilectissimi:] Nõnne
 deus elegit pauperes in hoc mundo, diuites in fide,
 & hæredes regni quod repromisit deus diligētibus se:

ANNOT.

gloriæ, opinione, an-
 ceptis, δόξης.
 coetū, cōgregationē,
 τὴν συναγωγὴν.
 fulgida, præclara,
 λαμπρῶν. λαμ-
 πρῶν.
 subscabellum meū, et
 non dijudicati estis,
 ὑπὲρ τὸ ὑπεπόδιόν
 μου, καὶ οὐ διεκρί-
 θητε. ἀγαπητοί.

C

Vos autē exhonoraſtis pauperem. Nōne diuites per
 potentiam opprimunt uos, & ipſi trahunt uos ad iudi-
 cia? Nōne ipſi blaſphemant bonum nomen quod in-
 uocatum eſt ſuper uos? Si tamen legem perficitis re-
 galem ſecūdam [ſcripturas:] Diliges proximum tuum
 ſicut teipſum, bene facitis. Si autem perſonam accipitis,
 peccatum operamini, [redarguti] à lege [quaſi] trans-
 greſſores. Quicūq; [autem] totam legem ſeruauerit, of-
 fendat autem in uno, factus eſt omnium reus. Qui enim
 dixit: Non mœchaberis, dixit & : Nō occides. Quod ſi
 non mœchaberis, occides autē, factus eſt transgreſſor le-
 gis. Sic loquimini, & ſic facite, ſicut per legem liberta-
 tis [incipientes iudicari.] Iudicium enim ſine miſericor-
 dia illi qui non facit miſericordiam. [Superexaltat autē
 miſericordia iudicium.] Quid proderit fratres mei, ſi fi-
 dem quis dicat ſe habere, opera autem non habeat?
 Nūquid poterit fides ſaluare eum? Si autem frater [&]
 ſoror nudifint, & indigeant uictu quotidiano, dicat autē
 aliquis ex uobis illis: Ite in pace, [calefacimini] & ſatura-
 mini; non dederitis autem eis quæ neceſſaria ſunt cor-
 poris; quid proderit? Sic et fides, ſi nō habeat opera, mor-
 tua eſt in ſemetiſſa. Sed dicet quis: Tu fidem habes,
 & ego opera habeo. Oſtende mihi fidē tuam [ſine ope-
 ribus,] & ego oſtendam tibi ex operibus fidem meam.
 Tu credis quoniam unus eſt deus? Bene facis, et dæmo-
 nes credunt, & contremiſcunt. Vis autem ſcire o homo
 inanis: quoniam fides ſine operibus [ocioſa] eſt? Abra-
 ham pater noſter nōne ex operibus iuſtificatus, offe-
 rens Iſaac filium ſuum ſuper altare? Vides quoniam fi-
 des cooperabatur operibus illius, & ex operibus fides
 conſummata eſt? Et [ſuppleta eſt] ſcriptura, dicens: Cre-
 didit Abraham deo, & reputatum eſt illi ad iuſtitiam, &
 amicus dei appellatus eſt. Videtis quoniā ex operibus
 iuſtificatur homo, & non ex fide tantum. Similiter &
 Raab meretrix, nōne ex operibus iuſtificata eſt. [ſulci-
 piens] nuncios, & alia uia [eiciēs?] Sicut enim corpus
 ſine ſpiritu, mortuum eſt: ita & fides ſine operibus mor-
 tua eſt.

ANNO T.

pratoria, forum iudicium? κριτήρια.

ſcripturam, τὴν γραφῆν. & redarguimini, ἐλεγχόμενοι, ut, tanquam, ὡς enim, ἤ.

iudicandi, μέλλοντες κριθῆναι. Exultat autem miſericordia aduerſus iudicium, καὶ κατακαυχᾶται ἐλεος κρισεως. aut, ἢ. caleſcite, θερμαίνεσθε.

ex operibus, ἐκ τῶν ἔργων. Legit interpreſ: ἐκ τῶν ἔργων.

mortua, νεκρά.

impleta eſt, ἐπληρώθη.

cum ſuſcepiffet, ὑποδεξαμένη. eieciſſet, ἐκβαλῶσα.

COMMENT.

COMMENT. IN CAPVT SECVNDVM.

RIVS ostēdit Iacobus apostolus eorū qui linguam frenare nesciūt, religionem uanam esse: uerum non eorum solum uana est, sed & eorum qui ex facie & externis personas acceptāt, ut quempiam ob elegantiam formæ, ob diuitias, ob fortunæ splendorē. Similiter etsi pauperem ob personam ipsam præ se ferentem commiserationem. Et id minime spectat ad eos qui habēt fidem domini nostri IESV CHRISTI, qui est dominus totius maiestatis & gloriæ, qui fide & spiritu fideles metiuntur & ex internis, non ex carne & externis. Qua de re ad superiora adiungit Iacobus:

13 » Fratres mei, nolite in personarum acceptiōne habere fidem domini nostri IESV
 » SV CHRISTI gloriæ. Etenim si introierit in conuentum uestrum uir aureū anu-
 » lum habens, in ueste candida: introierit autem & pauper in sordido habitu, & in-
 » tendatis in eū qui indutus est ueste præclara, & dixeritis ei: Tu sede hic bene, pau-
 » peri autem dicatis: Tu sta illic, aut sede sub scabello pedum meorum: nōne iudi-
 » catis apud uosmetipsos, & facti estis iudices cogitationum iniquarū? Audite fra-
 » tres mei dilectissimi: Nōne deus elegit pauperes in hoc mundo, diuites in fide,
 » & hæredes regni, quod repromisit deus diligentibus se? Vos autem exhonoraftis
 » pauperem. Nōne diuites per potentiā opprimunt uos, & ipsi trahunt uos ad iu-
 » dicia: Nōne ipsi blasphemant bonum nomen quod inuocatum est super uos?]

Quod ait apostolus Iacobus: Si introierit in conuentum uestrum, id est in cōgre-
 gationem: locum intelligit, ubi publica exercentur officia, & Christiana quidem,
 ut publica uerbi dei annunciatio, sacrorū librorū explanatio; aut ubi ius reddēdo
 iudices, neq; personā pauperis, neq; diuitis iubentur agnoscere, scriptura dicente:
 Non facies quod iniquum est, nec iniuste iudicabis: non consideres personā pau-
 peris, nec honores uultum potentis. Et qui personam diuitis acceptāt, & pauperē
 abijciunt: non spiritu fidei, sed sensu carnis id faciunt, qui deo placere non potest.
 Quin potius cogitare deberent ne id facerent, ipsos diuites per potentiā suā op-
 primere solere pauperes, & ad tribunalia trahere, & infamare bonum nomen, no-
 men inquam domini nostri IESV CHRISTI, quod super eos inuocatum est: sper-
 nendo mandata eius & charitatem quam præcepit uiolādo. Caterū, deum ipsum
 elegisse pauperes in hoc mūdo, diuites in fide, hæredes regni quod promisit deus
 dilectoribus suis. Sic cogitant, qui fidem spiritumq; fidei habent. Quod si pauper
 quem ex persona spreuerant, istiusmodi erat, inhonorauerūt pauperem electum
 à deo, fide diuitem, & hæredem regni cœlorum, & graue acceptiōnis personarū
 crimen incurrerunt. Absit igitur ut apud fideles uiros, neque in cœtibus publicis
 ubi publica quæpiam sit administratio, sit personarum acceptiō, neq; etiam in pri-
 uatis. Acceptiō siquidem personarum ubiq; est mala. Non quod non sit deferen-
 dus honor parentibus, maioribus, prudentibus, in potentia & dignitate constitu-
 tis, non externa, sed deum, & dei munera in ipsis considerando. Hæc, nō est acce-
 ptiō personarum, dicente scriptura: Honora patrem tuum & matrem tuam. Ho-
 nora personam senis. Et Paulo: Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita
 sit. Et rursus: Reddite omnibus debita. Cui tributum, tributum: cui uectigal, ue-
 ctigal: cui timorem, timorem: cui honorem, honorem. At acceptatores persona-
 rum forte dicent: Hoc facimus, sic proximo nostro hunc honorem impendimus,
 quem tanquam nos ipsos diligere debemus. Ad quod respondet Iacobus aposto-
 lus, dicens:

14 » Si tamen legem perficitis regalem secundum scripturas. Diliges proxi-
 » mum tuum sicut teipsum, benefacitis. Si autem personam accipitis, peccatū ope-
 » ramini, redarguti à lege quasi transgressores. Quicumq; autē totā legem obserua-

Leuit. 19.

Exod. 20.

Ephes. 6.

Leuit. 19.

Roma. 13.

Ibidem.

uerit, offendat autem in uno, factus est omnium reus. Qui enim dixit: Nō mœcha
beris, dixit & Non occides. Quod si non mœchaberis, occides autem, factus es
transgressor legis.] Legē appellat regalem, non quia ab aliquo mortali rege po
sita sit: sed à deo ac Christo qui est rex regum, et dominus dominantium. Proinde
lex regalis, & lex diuina, lex euangelica eadem est. Et quid est illam legem perfici
cere? Est ex fide per charitatem operante, eam adimplere. At fides non externa re
spicit, sed legem dei uiuam in intimis penetralibus cordis per spiritum fidei inscri
ptam, quæ deum attendendo per charitatem impletur. At qui acceptat personā,
externa respicit, & per charitatem non operatur: quare à lege regali & perfectæ li
bertatis à lege CHRISTI redarguitur: perinde atq; olim iudices qui in iudicio
acceptabāt personas, quod in ueteri lege prohibitū est, sic dicēte domino in Deu
teronomio, id est secunda lege, quæ legis euangelicæ typus est, ad iudices de ijs
qui ingrediuntur ad eos: Audite illos, & quod iustum est iudicate, siue ciuis sit ille
siue peregrinus. Nulla erit distantia personarū: ita paruum audietis ut magnum,
neq; accipietis cuiusquam personam, quia dei iudicium est. Et qui unius mandati,
certe de charitate, transgressor est, etsi cætera seruauerit, factus est omnium reus, id
est, condemnabitur, neq; cæterorum obseruatio prodesse poterit ad salutem. Nō
quod quisquam puniatur tanquam qui cōmisit furtum, homicidium, adulteriū,
falsum testimonium, aut quispīam talium, si solum habuerit defectum charitatis
erga proximum, & per charitatem non sit operatus: sed quia (ut lex mandat) non
est operatus ex fide per charitatem: & quia si cætera obseruauit, non, ut oportuit,
obseruauit, quando quidem charitate non faciente, nullum, ut oportet, obseruet
mandatum. Quare qui charitatem proximi non habet, per quam etiam omnia fi
delis operatur, nullum, ut oportet, obseruat mandatum, & factus est omnium reus,
perinde atq; qui nō adulteratur, at homicidium committit, transgressor est legis.
Ergo qui in uno solo, charitate uidelicet, transgreditur, cætera secundum appa
rentiam seruans (sine charitate enim obseruari nō possunt) erit omnium reus. At
nunc quomodo nobis loquendū, & quomodo nobis uiuendum, sequenti sermo
ne exponit Iacobus apostolus, dicens:

15 " Sic loquimini, & sic facite: sicut per legem libertatis incipientes iudicari. Iudi
cium enim sine misericordia illi qui non facit misericordiam. Superexaltat autem
" misericordia iudicium. Quid proderit fratres mei, si fidē quis dicat se habere, ope
" ra autem nō habeat? Nunquid poterit fides saluare eum? Si autem frater aut soror
" nudī sint, & indigeant uictu quotidiano, dicat autē aliquis ex uobis illis: Ite in pa
" ce, calefacimini & saturamini: non dederitis autē eis quæ necessaria sunt corpori,
" quid proderit? Sic & fides, si nō habet opera, mortua est in semetipsa.] Perfecta
libertas est qua CHRISTVS nos liberauit & filios dei fecit. Lex libertatis, & per
fectæ quidem libertatis (ut iam quoq; dictum est) lex CHRISTI, lex noua, lex gra
tiæ, lex dilectionis & amoris, quæ maxime cōmendat misericordiam. Euntes (in
quit dominus) discite quid est: Misericordiam uolo, & non sacrificium. Et rursus,
Matth. 9. Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur. Et: Estote miseri
Matth. 5. cordes, sicut & pater uester cœlestis misericors est. Et quid mirū? cum misERICOR
Luca 6. dia sic fidem quæ per charitatem operatur, comitetur, ut fragrantia, thuris suffitū
qui per ignem excitatur. Misericordia dico erga indigentes, & nos offendentes.
Si diligis certe indigentem, si diligis aut in te aut in re aliqua te offendentem, non
potes non utriq; compati, utriusq; misereri, & (si habes unde possis) etiam opere
testari. Sic deus innumeris beneficijs erga nos, etsi offendentes continue, suum te
statur amorem, suamq; misericordiam. Ergo qui uerè sunt fideles, non solum ser
mones habere debent misericordiam redolētes, sed & facta pietatis & misERICOR
dia plea

dia plena. Et in omnibus sic uiuere, tanq̄ ex ea lege quæ misericordiam præfert, sint iudicium uitæ accepturi, & non iudicium condemnationis & mortis, aduersus quod misericordia præualet, gloriatur, exultat, & (ut sic dicam) triumphat. Alio qui si iudicio opponere non possint opera misericordiae, quid expectant à iudice legis libertatis, nisi audire quod & seruus ille immisericors in euāgelio: Serue nequam, nōne oportuit & te misereri cōserui tui, sicut & ego tui misertus sum? Et deinde tradī tortoribus quousq̄ uniuersi debiti exoluerit pœnas. Quid si nunq̄: cum non sit tunc tempus satisfactionis? CHRISTVS qui nos de morte extraxit, et nos à peccatis nostris suo sanguine lauit, omnium maxime misertus est, & quotidie miseretur quandiu uitales spiramus auras: sed iudicium illi sine misericordia fiet, qui non fecerit misericordiam. Quid iuuat quenquam habere fidem, et fidem quidem gratiæ & misericordiae, nisi opera fidei habeat cum possit? perinde sanè ac si quis pauperem, nudum, algentem, fame pereuntē uidens, illi dicat: Vade frater in pace, calefce & saturare. Sanè ut ille sermo nihil iuuat pauperem, quia sermoni desunt opera: sic nec fides nihil operantem. Vt ille sermo inefficax & mortuus est: sic & fides sine operibus cum adest occasio, mortua est. Imò non est, nisi mērito nomine, fides. Sed qui tales sunt, nomine tenus fideles, dicūt satis sibi esse, habere fidem, alij autem habeant opera. Alij contrā: Opera habeo, id mihi satis: alij fidem habeant. At id non esse posse ostendit Iacobus dicens:

16 » Sed dicet quis: Tu fidem habes, & ego opera habeo. Ostende mihi fidem tuā
 » sine operibus, et ego ostendam tibi ex operibus fidem meam. Tu credis quoniam
 » unus est deus, bene facis, & daemones credunt, et contremiscunt. Vis autem scire
 » o homo inanis, quoniam fides sine operibus ociosa est? Abraham pater noster,
 » nōne ex operibus iustificatus est, offerens Isaac filium suum super altare? Vides
 » quoniam fides cooperabatur operibus illius, & ex operibus fides consummata est?
 » Et suppleta est scriptura, dicens: Credidit Abraham deo, & reputatū est illi ad iustitiam, & amicus dei appellatus est. Videtis quoniam ex operibus iustificat homo, & non ex fide tantum? Similiter & Raab meretrix, nōne ex operibus iustificata est, suscipiens nuncios, & alia uia eiciens? Sicut em̄ corpus sine spiritu mortuum est, ita & fides sine operibus mortua est.] Impossibile certe est quempiam fidelem esse, habentem quidem fidem, sed non opera fidei cum se suggerit ex fide per charitatem operandi occasio. Alioqui nomine tenus solum, fidelis esset, non uerè fidelis. Est em̄ fides, charisma à spiritu dei infusum, & arbor bona. At omnis arbor bona, ex saluatoris sententiā, fructus bonos facit. Et contrā: Impossibile est opera bona eum habere, qui fidem nō habeat, & quæ nō sint ex fide. Nam omne quod non est ex fide, peccatum est. Caterum si fidem non habes, infidelis es & arbor mala: nam caro & uetus homo. At attestante domino, non potest mala arbor fructus bonos facere. Vterq̄ ergo, & dicens se habere fidem, sed non curare opera, & dicens se habere opera bona, & nō illi curæ esse fidem, seipsum seducit. Sed qui fidē habet, dum tempus adest operandi, opera bona habeat necesse est: & qui bona opera habet, fidem habeat oportet. Proinde inquit Iacobus: Ego ostendam tibi ex operibus fidem meam. Sunt enim opera bona, signa fidei. Ostendam, inquit, fidem meam. Sunt & boni fructus, bonam declarantes arborem. Alia autem opera quæ non sunt ex fide, etiam per dilectionē, sed humanam, qualia opera uirtutum moralium secundum philosophos, etsi bona esse uideantur, reuera bona non sunt. Et habere fidē sine operibus, ut credere duntaxat scripturis, & uerbo fateri, id non iustificat. Alioqui daemones iustos diceremus, Nam quæ sic credimus, & daemones credunt, & contremiscunt. Secus forsitan fuerit, si exercēdi opera fidei nondum aduenit tempus, ut in paruulis, quibus sola fides sufficit ad iustitiam, aut

Matth. 18.

Matth. 7.

Roma. 14.

Matth. 7.

ipsis artificio spiritus infusa suo tempore manifestanda, aut parentum & suscepto-
 rum fides, interim dum in fide adolescant. Et latroni pendenti in cruce, quanquam
 et id dictum fidei opus habuit; Domine memento mei dum ueneris in regnum tuum.
Lucæ 23. Quid hoc; Memento mei, nisi miserere mei? Et cum opere fidei habuit regni ui-
 tæ æternæ promissionem; Et Raab meretrix credidit quod deus Hebræorum tra-
Iosue 2. diturus erat ipsis terram illam, & quod ipse solus esset uerus deus. Dominus enim
 inquit, deus uester, ipse est deus in cælo sursum, & in terra deorsum. Et non solū
 hanc fidem habuit, sed & fidei adiecit opera, & liberauit Hebræos. Et hæc, & ille
 ex fide iustificatus est, sed ex fide non infructuosa, uerum quam opus pro fructu
 uiuam declarauit. Et Abraham, quia credidit, iustificatus; sed non quia fide mor-
 tua credidit, sed uiua: non ociosa, sed operosa, quæ semper secum habebat timorē
 & amorem de. Timorē dico quo deū reuerbatur, & offendere cauebat. Amorē
 uero, quo ex fide operabatur, supra se & supra omne quod in mundo uel maxime
 charū habebat. Quod in prompta uoluntate immolandi filium (quem in hoc mun-
 do summopere diligebat) Isaac, manifestauit. Ex operibus igitur Abrahæ eluce-
 bat eius fides, & uiua quidem fides. Sic & uere consummateq; fidelibus elucere
 debet. Et cui hæc fides adest, is continuo iustus est, & iustus & iustificatus, repu-
 tante deo huiusmodi fidem ad iustitiam, id est, deo iustificante: alioqui nondū iu-
 stificato opus sequens, bonum non esset. Sine fide sanè sic Abraham non fuisset
 operatus: sed fides operibus eius per dilectionem erga deum cooperabatur. Sic
 omnium fidelium fides per dilectionē cooperari debet, ut sit fides uiua, perfecta
 atq; consummata. Quam CHRISTVS IESVS, fidei autor nobis largiri dignetur,
 qui fideles suos in se gloria & honore coronat. Cuius patri sit summa gloria, &
 summus honor per ipsum, & cum ipso, per infinita seculorum secula. Amen.

CAPVT TERTIVM.

ANONT.

17

NOLITE [plures] magistri fieri
 fratres mei, scientes quoniam ma-
 ius iudicium [sumitis.] In multis
 enim offendimus omnes. Si quis
 in uerbo non offendit, hic perfe-

multi, πολλοί.

sumemus, ληφόμεθα.

18

ctus est [uir.] Potest etiā freno circumducere
 totum corpus. Si autem [equis] frena in ora mitti-
 mus, ad consentiendū nobis, omne corpus illorū
 circumferimus. Et ecce naues cū [magnæ] sint, et
 à uentis [ualidis] minentur: circumferuntur — au-
 tem à [modico] gubernaculo, ubi impetus diri-
 gentis uoluerit. Ita & lingua modicū — quidē
 membrum est, & [magna] exaltat. Ecce [quan-
 tus] ignis quàm magnam syluam incendit. Et lin-
 gua ignis est, [uniuersitas] iniquitatis. † Lingua
 constituitur in membris nostris, quæ maculat to-
 tum corpus, & inflammat rotam natiuitatis no-
 stræ inflammata à gehenna. Omnis enim natura
 [bestiarum] & uolucrum, & serpētium, & [cæ-
 terorum]

Vir potens est freno modera-
 ri etiā totū corpus. Ecce etiā.
 ἀνὴρ δυνατὸς χαλιναγωγῆ-
 σαι ἢ ὅλον τὸ σῶμα. ἴδου
 ἡσ). τὰ πτε, τὴλικαῦται
 seuis impelluntur, σκ λησῶρ
 ἐλαυρόμωρα.
 minimo, ἐλαχίσσ.
 magna iactat, μεγαλανχῆ.
 modicus, ὀλίγορ.
 mundus, ὁ κόσμος.

† Sic, οὕτως.

ferarum, θηρίων.

terorum] domantur, & domita sunt à natura hu-
mana: linguam autem nullus hominum domare
potest, [inquietum] malum, plena ueneno morti-
fero. In ipsa benedicimus deū & patrē, & in ipsa
maledicimus homines qui ad imaginem & simi-
litudinē dei facti sunt. Ex [ipso] ore procedit be-
19 neditio & maledictio. Non oportet fratres
mei hæc ita fieri. Nunquid fons de eodem fora-
mine [emanat] dulcē & amarā aquā? Nun-
quid potest fratres mei ficus [uuas] facere; aut ui-
tis ficus? Sic neq[ue] falsat dulcē potest facere aquā.
Quis sapiens & [disciplinatus] inter uos? Osten-
dat ex bona conuersatione [operationem suam]
20 in mansuetudine sapiētiae. Quod si zelū ama-
rum habetis, & [contentiones sint] in [cordibus
uestris,] nolite gloriari, & mendaces esse aduer-
sus ueritatem. Non est enim ista sapientia desur-
sum descendens à patre luminū; sed terrena, [ani-
malis, diabolica.] Vbi enim [zelus] & cōtentio,
ibi & [inconstantia] & omne opus prauū. Quæ
autem desursum est sapiētia, primū quidē [pudi-
ca] est, deinde pacifica, [modesta, suadibilis] —
bonis consentiens, plena misericordia & fructi-
bus bonis [iudicans] sine simulatione. Fructus
autem iustitiæ in pace semināt faciētibus pacē.

marinorum, ἐναλίωρ.
incoercibile, irretentibile,
ἀκατάχρητον.
eodem, τὸ αὐτὸ.
scaturit, βρῦρα.
olius, ἐλάιας.
Nullus fons, μία πηγὴ.
falsa, τὸ ἄλικόν ἕρπον.
sciens, ἐπιστήμων.
opera sua, τὰ ἔργα αὐτοῦ.
contentionem, ἐριθείαν.
corde uestro, τῆ καρδίας
ἡμῶν.
animalis, demoniaca, ψυχί-
κη, δαμονιώδης, sic dicta ab
anima & demone.
Id est inuidia.
seditio, ἀκαταστασία.
pudica, casta, ἀγνή.
æqua, & bona, mihi obediens,
ἐπιφικῆς, εὐπαθῆς.
sine dijudicatione, & ἀδικῆς
ποικαί.

COMMENT. IN CAP. TERTIVM.

PAUCOS in singulis quibusq[ue] multitudinibus facere solet deus qui
cum eminenti bonitate, docendi obtineant munus: imò ad totius
mundi institutionem quatuor solum elegit euangelistas, id est, qui
CHRISTI in terris uersati, describerent historiā, & duodecim apo-
stolos, quibus unum solum adiunxit uerè gentium doctorem. Sint
ergo pauci in communitatibus qui se dici uelint magistri, iuxta hoc Iacobi præ-
ceptum dicentis:

17 " Nolite plures magistri fieri fratres mei, scientes quoniam maius iudicium su-
" mitis. In multis enim offendimus omnes. Si quis in uerbo non offendit, hic perfe-
" ctus est uir.] Et cum dicit: Nolite plures magistri fieri, duo prohibere uidetur,
& doctrinarum multitudinē, & hominis ambitionem. Nam ubi plurium est ea-
dem doctrina, ut Matthæi, Marci, Lucæ, Ioannis, Petri, Pauli, Iacobi, & cætero-
rum apostolorum: non tam plures magistri, quàm ab unitate doctrinæ, unus ma-
gister, id est doctor, dicendi sunt. Doctor, dico, non quem schola hominum parit,
sed spiritus sancti. Illius (ut ait Apostolus) scientia inflat, & huius charitas ædifi-
cat. Et in scripturis doctoris nomen quem schola spiritus sancti creat, magis homi-
nibus tribui solet quàm magistri nomen. Doctrinam ergo non prohibet Aposto-

1. Corint. 8:

- lus, sed doctrinarum multitudinem: quod accidit quoties aliud docet quam purum sincerumque uerbum dei, pure & synceriter ubi oportet expositum. Et hæ omnes disciplinæ quæ extra uerbum dei sunt, uariæ dicuntur & peregrinæ, quas omnes
- Hebr. 13.* sancti, & Paulus etiam summopere prohibet, cum ad Hebræos ait: Doctrinis uarijs & peregrinis nolite abduci. Prohibet etiam Iacobus & præminendi in docendo ambitionem & nomen ambitiosum. Et adeo hoc uocabulum magistri ambitiosum est, ut dominus noster prohibuerit discipulis suis, ne se magistros nuncuparent. In quo & pariter ambitionem notat scribarum & pharisæorum, cum ait apud
- Matth. 23.* Matthæum: Amant autem primos recubitus in cœnis, & primas cathedras in synagogis, & salutationes in foro, & uocari ab hominibus Rabbi. Vos autem nolite uocari Rabbi: unus est enim magister uester, omnes autem uos fratres estis. Et subdit: Nec uocemini magistri, quia magister uester unus est CHRISTVS. Et qui docendi, imò dominandi sub autoritate doctrinæ, cupiditate aguntur, similes scribis & pharisæis frequenter uarias peregrinasque doctrinas loco uerbi dei inducunt. Et cum dominantur, alligant onera grauiâ & importabilia, & imponunt in humeros hominum, quæ digito suo nolunt mouere. Omnia opera sua faciunt, ut uideantur ab omnibus, & reliqua omnia quorum habent dominum nostrum IESVM CHRISTVM uerissimum prophetam, testem & iudicem suæ condemnationis. Et cum in multis offendant omnes: ipsi in uerbo, id est doctrina, grauius ceteris offendunt, docentes quæ non oportet, & multitudinem seducentes, detrahunt omni statui, omni dignitati, omni personæ cui non bene afficiuntur: inuidet aut male uolunt: inobedientes aut male affectos reddunt auditores suos erga potestates, & eos omnes quos deus ipsis præfecit, & quos spiritus CHRISTI ad uerè docendum imbuit. Et iuxta diuinum uerbum: Claudunt regnum dei ante homines, quod cum non intrent, non sinunt uolentes intrare. Nō abs re ergo apostolus inhibet multos fieri magistros, quandoquidem errantes, & in errorem mittentes, inflati sensu carnis suæ, ambitiosi, maiorem eas ob res accipiunt condemnationem (id enim magis iudicium designat) & in uerbo magis delinquant. Nam in uerbo doctrinæ quam plurimos ad perditionem trahente. Qui autem in uerbo non delinquant, in uerbo dico doctrinæ, ex ijs qui publicum suscipiunt docendi munus: hi nequaquam uaria sentiendo, multitudine doctrinarum diuisi, non inflati, non ambitiosi, sed perfecti sunt uiri, quorum doctrina desursum est, non uaria, non peregrina, non humana, non terrena, nō diabolica. De qua postea facturus est apostolus mentionem. Et prosequitur incommoda lubricæ linguæ ad omne uirus infundendum, quo magis cautos reddat in doctrina eos, qui aliorum suscipiunt instituentium prouinciã, dicens:
18. Potest etiam freno circumducere totum corpus. Si autem equis frena in ora mittimus ad consentiendum nobis, omne corpus illorum circumferimus. Et ecce, naues cum magnæ sint, & à uentis ualidis minentur, circumferuntur à modico gubernaculo, ubi impetus dirigentis uoluerit. Ita & lingua modicum quidem membrum est, & magna exaltat. Ecce quantus ignis, quam magnam sylvam incendit. Et lingua ignis est, uniuersitas iniquitatis. Lingua constituit in membris nostris, quæ maculat totum corpus, & inflammat rotam natiuitatis nostræ, inflammata à gehenna. Omnis enim natura bestiarum, & uolucrum, & serpentum, et ceterorum domantur & domita sunt à natura humana: linguam autem nullus hominum domare potest: Inquietum malum, plena ueneno mortifero. In ipsa benedicimus deum & patrem, & in ipsa maledicimus homines qui ad imaginem et similitudinem dei facti sunt. Ex ipso ore procedit benedictio & maledictio. Freno grandium animalium corpora ad uoluntatem suam homines moderantur, flectentes quocumque uoluerint:

uoluerint: ut uideri promptum est in equis, mulis, bobus, & id genus animalium. Et naues etiam magnæ, modico clauo gubernaculoq̄. Ex omni genere bestiarū, id est uolatilium, & terrestrium, & aquatiliū, uidemus ab humana natura nonnulla domari. Quid est igitur quod nullus hominum linguam suam modicum quidem membrum domare potest? Et certe nemo hominum quantum ex sese & ex prima generatione domare potest, secus in secunda, ubi spiritus & gratia domat. Sed in carnalibus lingua tam exiguum membrum, magna exaltat, id est, magnifacrix est & magnæ iactantiæ, & maxime in ijs qui arrogant sibi uanam docendi scientiam, & uanum magistri nomen ambiunt. Et tam modicus ignis (linguam dico maledicam) tam magnam syluam, tantum auditorum agmen, tantam turbam accendit. Est enim huiusmodi lingua, unus mundus, & uniuersitas nequitia: & non est malum quod ex mala carnalium lingua procedere non possit. Mala lingua prius inflammatur ab igne gehennæ, id est, à diaboli ueneno primæ generationi instillato. Deinde inflamat rotam, id est circulū & uniuersum cursum illius natiuitatis, qui secundum spiritum, spiritualiterq̄ uiuendo debebatur spirituali & secundæ natiuitati. Lingua mala carnalium ac secundum affectus uiuentium hominum, ueneno mortifero plena intolerabile malum est. Ex eadem siquidem lingua benedicunt deum, id est summum & æternum patrem: et si hæc benedictio nihil eos iuuat, cum sit carnalis, & ab arbore mala, qualem deus non requirit, & sint de numero eorum de quibus scriptura dicit: Hic populus labijs me honorat, cor autem eorum longe est à me. Vera benedictio cordis est & spiritus, non linguæ & carnis; & spiritualis, non carnalis; & nouæ creaturæ, non ueteris Adæ. Et talem carnalium benedictionem ex mala arbore nasci indicium certum est, quod eadem lingua maledicunt ac deuouent homines qui ad imaginē & similitudinē dei facti sunt. Et proinde ex eodem ore nō potest procedere reuera benedictio & maledictio, reuera dulce & amarū, reuera bonū et malū, uerū & falsum, uiuificū et mortiferū: sed reuera omnia inde procedētia mala sunt, et si secus uideatur. Quod si assumunt in ore suo uerba dei quæ bona, uera & uiuifica sunt, nō ab ipsis procedūt, neq̄ illis profunt, neq̄ deo placent enarrantes illa, dicēte domino de talibus in propheta: Quare tu enarras iustitias meas, & assumis testamētū meū per os tuū? Tu uero odisti disciplinā, & piecisti sermones meos retrorsum. Quod subinde nō ita esse uiuendum, neq̄ ita posse fieri, ratione indicat Iacobus, dicens:

19. Non oportet fratres mei hæc ita fieri. Nunquid fons de eodem foramine emanat dulcem & amaram aquam? Nunquid potest fratres mei ficus uuas facere: aut uitis ficus? Sic neq̄ falsa dulcem potest facere aquam. Quis sapiens & disciplinatus inter uos? Ostendat ex bona conuersatione operationem suam in mansuetudine sapientiæ. Non oportet, quia certe ita fieri non potest: multo minus quàm ficus, ficus producere possit & uuas: & uitis, uuas & ficus; & quàm non potest fons ex eodem foramine dulcem aquā & amaram emittere: neq̄ enim falsa aqua potest ex sese dulcem facere. Sic neq̄ malum cor & carnale, bonum & malū producere; neq̄ bonum & spirituale, producere bonum & malum. Sed bonum non potest nisi bonum, nec malum ex se nisi malum. Ergo dices: Spiritualis nunquam peccat. Verū ais, neq̄ potest ex nouitate creaturæ, dicente Ioanne: Scimus quod omnis qui natus est ex deo non peccat: sed generatio dei conseruat eum, & malignus nō tanget eum. Sed si peccat quandoq̄: hoc est ex infirmitate ueteris Adæ. Quod si uetus Adam & caro dominetur: nouus homo & spiritus non manet. Nō enim possunt simul regnare. Sed oportet arborem bonam esse à dominante & regnante spiritu, depressa & domita carne, & multo melius omnino mortificata, cum per spiritum dei extinctus fomes peccati non sentiretur, neq̄ ullam sese exe-

Esa 29.

Psal. 49.

1. Ioan. 5.

reret in concupiscentiam. Sed hoc ultimum opus spiritus, rarum. Aut arborem malam esse dominante & regnante carne, spiritu autē nunquam suscepto aut ablato. Proinde non potest homo simul bona & mala facere, simul esse spiritualis & carnalis. Nam si spiritualis est, dominatur & regnat spiritus & gratia: & si carnalis, dominatur & regnat peccatum & caro. Quod insinuabat dominus, cum dicebat pharisæis: Aut facite arborem bonam, & fructum eius bonum; aut facite arborem malā, & fructum eius malū. Nemo certe non immutatus, potest utramq̃. Quis ergo sapiens & disciplinatus inter homines: sapiens dico, et disciplinatus sapientia & dei disciplina, quæ est per uerbum dei & mortificationem spiritus, non sapientia & disciplina carnis, quæ est per uerbum hominū & mortificationes hominum, quas pœnitentiās dicunt? Is profecto qui ex bona conuersatione, quæ nimirum est spiritualis & secundum spiritum, alioqui quomodo bona: ostēdit opera sua bona, ut ex bona arbore bonos fructus, in mansuetudine sapientiæ diuini uerbi diuinæq̃ doctrinæ. Et tales se præstare debēt, cum ad id munus habent aliorum doctores, instructores atq̃ doctores: non autem tales, quales continuo subiungit iacobus, dicens:

20 „ Quod si zelum amarum habetis, & contentiones sunt in cordibus uestris, nolite gloriari, & mendaces esse aduersus ueritatem. Non est enim ista sapientia deorsum descendens à patre luminum, sed terrena, animalis, diabolica. Vbi enim zelus & contentio, ibi inconstantia & omne opus prauum. Quæ autē deorsum est sapientia, primum quidem pudica est, deinde pacifica, modesta, suadibilis, bonis consentiēs, plena misericordia, et fructibus bonis, iudicans sine simulatione. Fructus autem iustitiæ, in pace seminatur, facientibus pacem.] Zelus amarus, inuidia est cum odio & cupiditate nocendi. Et qui hoc modo docent, uoluntq̃ haberi magistri, prodit apostolus unde sit, & quæ sit eorum sapientia: siquidē nō deorsum est descendens à patre luminum, sed terrena est, animalis, diabolica. Vbi enim zelus & contentio, ibi inconstantia & omne opus prauum. Nam hæc à carnis fomite sunt, à quo nullum bonum. Etenim ut stabilitas & constantia, spiritum & gratiam sequitur: ita instabilitas & inconstantia carnem & peccatum. Qualem ergo sapientiam habere debent qui alios debent instituire, magistri nomine digni, etsi hoc nomen refugiant in terris: Sapientia profecto quæ deorsum est, quæ descendit à patre luminum, quæ non est terrena sed cœlestis, non animalis, sed spiritualis, non dæmoniaca sed diuina, casta & pura cum primis: subinde pacifica, clemens, æquaq̃ & bona, bonis audiens, plena misericordia & fructibus bonis, sine disceptatione & cōtentione, sine fictione & hypocrisi. Et quæ hæc alia nisi doctrina euangelica, sensu spiritus CHRISTI, non humano annunciata: quæ cum talis sit: seminatur in pace fructum, id est opera iustitiæ, quæ fructus spiritus Paulus appellat. Iustitiæ dico fidei, nouæ legis, et plane diuinæ in pacificorum animis. Quæ enim contentiosa est, nō seminatur in pace, sed in turbulentia: neq̃ fructum iustitiæ dei, sed potius inanem gloriam iustitiæ carnis & uanitatum mundi, quas qui sequuntur CHRISTVS illis gratis mortuus est, nō intelligētibus in sola fide CHRISTI & fructu eius esse iustitiam, neq̃ in pacificorum animis, sed in altercationū, cōtentionum, genealogiarumq̃ (quas prohibet Paulus) amatoribus. Illam igitur deorsum sapientiam, amoremq̃ euangelium dominus IESVS, qui est absoluta sapientia nobis & omnibus ubiq̃ gentium, alios docendi munus suscipientibus, pure & sincere largiri dignetur: ut tam populus uerè institutus, quàm ipsi uere instituentes, patrem domini nostri, & ipsum in spiritu et ueritate laudent, glorificent, magnificent in perpetuas æternitates. Amen.

CAPVT QVARTVM.

ANNO T.

21 **V**nde bella et [lites] in uobis: Nonne ex [concupiscētīs] uestris quæ militant in membris uestris? Concupiscitis, et nō habetis: [occiditis] & zelatis, & non potestis adipisci. Litigatis & belligeratis, & non habetis, [propter quod] non postulatis. Petitis & non accipitis, eo quod male petatis, ut in concupiscētīs uestris
 22 [insumatis.] † Adulteri, nescitis quia amicitia huius mundi [inimica] est dei? Quicumque ergo uoluerit amicus esse [seculi huius,] inimicus dei cōstituitur. An putatis quia inaniter scriptura dicat: Ad inuidiā [concupiscit] spiritus qui [habitat] in uobis? Maiorem autem dat gratiā, & propter quod dicit: Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam.
 23 Subditi ergo estote deo: resistite autem diabolo,
 24 & fugiet à uobis. [Appropriate] deo, & appropinquabit uobis. Emundate manus peccato
 25 res, & purificate corda duplices animo. [Misericordiam] estote, & lugete, & plorate: risus uester in luctum
 26 conuertatur, & gaudium in mœrorem. Humilia
 27 mini in conspectu domini, & exaltabit uos. Nolite [detrahere alterutrū] fratres mei. Qui detrahit fratri, aut qui iudicat fratrem suum, detrahit legi, & iudicat legem. Si autem iudicas legem, nō es factus or
 28 iudex, qui potest [perdere & liberae.] Tu autē quis es qui iudicas [proximum] tuū? [Ecce] nūc qui dicitis: Hodie [aut crastino] ibimus in illam ciuitatem, & faciemus ibi [quidē] annum, † & mercabimur & lucrū faciemus, qui ignoratis quid erit in crastino. Quæ est enim uita uestra? Vapor est ad modicū [parens, & deinceps exterminabitur.] Pro eo ut dicatis: Si dominus uoluerit, &: Si uiixerimus,
 30 faciemus hoc aut illud. Nūc autem [exultatis] in superbīs uestris. Omnis exultatio talis maligna est.
 31 Scienti igitur bonum facere, & non facienti: peccatum est illi.

pugna, μάχα. & infra.
 † hinc, ἐν τεύδει. uoluptatibus, πῶρ ἡδονῶν, & infra,
 inuidetis, φθονεῖτε.

id est, propterea quod.

expendatis, δαπανήσατε.
 † & adultera, ἡγοι μοι χαλίδες. inimicitia, ἔχθρα.
 mundi, τοῦ κόσμου.

desiderat, ut absente re, ἐπιποθεῖ. habitauit, κατοικησεν.

appropinquate, ἐγγίζετε.

fatigamini, affligimini, ταλαιπωρήσατε.

obloqui inuicem, καταλαλέετε ἀλλήλων, & infra.

seruare et perdere, σῶσαι ἢ ἀπολέσαι. alterum, τὸ ἕτερον. age, εἰς, ἄγε. & cras, ἡγοι αὔριον. unum, ἓνα.

apparens, & deinde disparrens, φαινομένη, ἔπειτα δὲ ἀφανιζομένη.
 gloriamini, καυχᾶσθε, & infra.

COMMENT. IN CAPVT QVARTVM.

Prouer. 3.

HACTENVS & de ijs qui uias sapientiae dei pacificas, sicut scriptum est: Via illius, uia pulchra: & omnes semitae illius pacificae, & pacis euangelium uere scientes docere debent, & de ijs qui eas ignorantes, alios instituere praesumunt, & nomine magistrorum uane gloriantur. Nunc autem ad omnes, & ad eos qui praesunt, et ad eos qui subsunt, communem agit sermonem. Quia quales praecceptores, tales & discipulos esse necesse est. Si tumidi, contentiosi, zelo inuidiaeque pleni, & uoluptuarij, & prorsus secundum carnem ambulantes; & talis euadet populus qui eos audiet ut olim euadebat, eorumque formabatur exemplo. Ad huiusmodi ergo, pariter & qui male instituunt & qui male instituuntur, suum Iacobus apostolus dirigit sermonem, dicens:

21 „ Vnde bella et lites in uobis? Nonne ex concupiscentijs uestris, quae militant in
 „ membris uestris? Concupiscitis, & non habetis, occiditis & zelatis, & non pote-
 „ stis adipisci. Litigatis & belligeratis, & non habetis, propterea quod non postu-
 „ latis. Petitis, & non accipitis, eo quod male petatis, ut in concupiscentijs uestris in-
 „ sumatis.] Omnia mala homini christiano ex concupiscentijs oriuntur, & non tam
 christiano quam dicto christiano; imò uix is dici potest christianus, in cuius mem-
 bris concupiscentiae regnant. Christianus siquidē à CHRISTO nominatur, quod

Rom. 8. CHRISTI sit, spiritumque eius habeat. Nā (ut inquit Paulus) Si quis spiritum CHRI-
 STI non habet, is non est eius. Et qui talis est, uitam eius profitetur, & illi uiuēdo
 est similis. Qui igitur fit ut christiano concupiscentiae militent, regnent, tyranni-
 demque obtineant in membris? Certe si quae concupiscentiae ex uetere Adam non
 plene mortificato interdum surgunt christiano, non militant, non uincunt; sed illi
 co à spiritu CHRISTI reprimunt captivae, ut Hiebusai olim inter Israelitas. Ne-
 mo ergo CHRISTO similis esse potest, qui spiritu CHRISTI non uiuit. At si con-
 cupiscentiae & uoluptates in membris sic uiuunt, militant, & aduersus spiritum bel-
 la gerunt ut illum extrudant: tunc male uictrix caro, in omne facinus male exul-
 tat, & pro christianis reddit non christianos, & pro pacificis CHRISTI christo-
 machos & uere antichristos. Qui concupiscunt, & quod concupiscunt habere non
 possunt. Qui occidunt & æmulant, & id non adipiscunt propter quod caedes com-
 mittunt, & inuidia torquentur. Pugnant & belligerant, & id non habent propter
 quod bella miscunt: quia non à deo petunt, à quo id erat postulandum, non illo mo-
 do quaerendum. Postulant, & non adipiscuntur: propterea quod non ut par est id
 efficiunt, postulantes ab eo cuius est largiri. Deus enim pauperē facit & ditat, sub-
 leuat & humiliat. Et ideo si quicquam ab eo petunt, non accipiunt: quia male pe-
 tunt. Nam spiritus fidei bonus orator apud deum est: sensus autem carnis malus: neque gratia cuius oportet, petunt: sed ad hoc ipsum uidelicet, ut in uoluptatibus
 suis expendant. Haec omnia facit stulta caro, spiritu CHRISTI destituta. At uir
 christianus qui per spiritum CHRISTI mortificatus est, qui per eundem cum CHRI-
 STO crucifixit carnem suam cum uitijs & concupiscentijs: non concupiscit, non
 occidit, non zelat, non pugnat, non litigat, non belligerat. Si qua re illi opus est, ab
 eo in spiritu fidei petit qui libere dat & non impropert, & accipit quantum uitae
 spiritus quam dei dono sortitus est, competit. Et haec concupiscentiarum morti-
 ficatio est, quam praestat secunda generatio ei qui uult iugiter, caute, & secundum
 spiritum ambulare. Et est dei donum, quod homines suscipere debent, ut in eis ope-
 retur illam carnis mortificationem, non repellere, aut resistere: dei inquam donum
 est, ne quis humanis uiribus se id obtinere posse confidat, ut ieiunijs, afflictioni-
 bus, aut quibusuis macerationibus. Etsi haec, dum spiritu impellente, non sensu
 carnis

1. Regum 2.

carnis fiunt, non officiant, imò cooperentur potius ad illam mortificationē, dum
 carni, quæ spiritui mortificantī concupiscentias nostras reluctatur, uires huiusce
 modi afflictionibus utcunq; eneruantur. Hinc sancta desideria habemus, ut sicut
 supplices sunt oculi seruatorum ad manus dominorum suorum, sicut oculi ancillæ
 ad manus dominæ suæ: ita magis iugī attentione oculi nostri sint ad dominū, do-
 nec misereatur nostri. Donum enim hoc perfectum est & desursum, descendens
 à patre luminum: quo & Petrus, & Paulus, & cæteri apostoli in afflictionibus do-
 nati fuerunt, & quicunq; uere spirituales per uarias tentationes & afflictiones pro-
 bati euaserunt. Et ad id summopere niti debet homo, siue blandiant prospera, si-
 ue flagellent aduersa: ut à deo obtineat quo uere sit, et uere dici possit christianus.
 Nunc autem ad eos specialius qui uoluptatibus defluentes propter illecebras uo-
 luptatesq; mundi, siue uiri, siue mulieres, fornicantur à deo, alteri adhærentes, &
 ipsi sunt uere adulteri & adulteræ: siquidem spiritu: ad eos inquam, cōnectit apo-
 stolus suum sermonem, dicens:]

22. » Adulteri, nescitis quia amicitia huius mundi, inimica est deo? Quicunq; ergo
 » uoluerit amicus esse seculi huius inimicus dei constituit? An putatis quia inaniter
 » scriptura dicat: Ad inuidiā concupiscit spiritus qui habitat in uobis? Maiorē autē
 » dat gratiā, propter quod dicit: Deus superbis resistit, humilibus autē dat gratiā.]
 Amicitia huius seculi, carnalis est: deus spiritus est. Fœda est & immūda: deus pu-
 ritas & sanctitas ipsa. Ideo ipsa inimica est deo: & amicus mūdi, inimicus dei. An
 scriptura inaniter dicat: Spiritus dei qui per regenerationis gratiam habitauit in
 uobis, concupiscit ad inuidiā: Deus em̄ ex Exodo, cognoscitur deus zelotes. In-
 uidet sanè nos alteri iungi: cum ipse magis alijs omnibus nobis præstet gratiam.
 Et id inuidere: est sic eum et spiritū eius nos uehemēter amare, ut nolit nos alteri
 quàm sibi ipsi adhærere. Sed qui ipsi adhærent? Quibus dat maiorē ad adhæren-
 dum sibi, quàm mundus, & omnia alia dare possint suis adhærētibus, suisq; ama-
 toribus: Certe humilibus spiritu, sicut scriptum est: Deus superbis resistit, humi-
 libus autem dat gratiā. Omnia dat nobis dominus, cœlestia, terrestria, suum fi-
 lium, suum spiritum, & multiformē gratiā, ut illi hæreamus. Mundus autē, & ma-
 lignus, nihil nobis dant, sed data auferūt. Miserrimus ergo est, qui deo non adhæ-
 ret, sed mundo & maligno. Utinā iugiter omnes fixū cordi haberent, quod pro-
 pheta de utrisq; canit: Quia ecce, qui elongant se abs te, peribunt: perdes omnes
 qui fornicantur abs te. Mihi autē adhærere deo bonum est. Bonum ergo, adhæ-
 rendo deo, sequamur. Et perditionem quam assequimur, cum ab eo elōgamur, fu-
 gamus. Deinde apostolus dat aliquot documenta, quorum primum est:

23. » Subditi estote deo, resistite autem diabolo, & fugiet à uobis.] Qui humiliter
 » se submitunt deo, iustitiam eius facere parati, ij dominantur peccato, & sunt sub-
 » iecti deo, & serui iustitiæ. Et hos malignus nūc afflictionibus, nunc concupiscen-
 » tiarum ueteris hominis reliquijs, nūc tentationum suggestionibus retrahere mo-
 » litur: cui uiriliter in fide, nō proprijs uiribus, sed auxilio spiritus fisci, eius cui se per
 » fidem subiecerunt, resistere debent. Et ob subiectionem, & dei susceptam tutelā,
 » ac spiritus potentiam, grassator malignus aufugiet: haud secus ac lupus ouem re-
 » luctantem præsens habentem pastoris auxiliū, ilico fugit. At quantumcunque
 » reluctaretur ouis, nisi adesset pastoris tutela, nisi præsens auxiliū, neq; lupus ra-
 » pax fugeret, neq; ouis misera euaderet. Ergo primū est ut simus subiecti deo, &
 » cum hoc reluctemur aduersario, nunquam illi assentientes: non nostro, sed pasto-
 » ris fisci auxiliū. Et ipse qui pastor est uere bonus, à spiritali nos lupo liberabit, &
 » non nos ex nobis ipsis (id enim nobis impossibile) sed ipse effugabit malignum, ut
 » non ouis ex sese, sed pastor grassantē in oues lupum, Secundum:

- 24 » **Appropinate deo, & appropinquabit uobis.]** Resistere maligno, est ab eo elongari & auxilio appropinquare: & hoc nimirum est deo appropinquare, qui est cuiusque fidelis auxilium, defensio, protectio. Et certe cum ouis persequente lupulo ad pastoris auxilium confugit: appropinquat illi festinanter pastor, & eam ab omni periculo liberat. Quid igitur faciet pastor ille, qui solus bonus est: qui nunquam oues suas omnes non uidet, & nihil non potest: Conuertet sanè eas ad se, & uires appropinquandi suggeret. Si apertis oculis fugis tenebras, lumini appropinquas, & sol oculis tuis se ingerit. Sic te aperi domino, & ipse se tibi insinuabit, teque clementibus misericordiae suae oculis intuebitur, infundetque se tibi. Et hoc est te ad ipsum qui nusquam non est appropinquare & ipsum ad te. **Tertium:**
- 25 » **Emundate manus peccatores, & purificate corda duplices animo.]** Peccatores ij sunt, qui maligno non resisterunt. Et quid est peccatores manus suas emundare, nisi sordidam conscientiam ab operibus malis lauare? At quomodo lauabunt, nisi per fidem respicendo, & sese ad fontem misericordiarum de commissis dolendo, gemendo, tristando: ad quod, quamprimum fides in promissis beneficiorum CHRISTI adest unica salutis nostrae, spiritus CHRISTI illos adiuuat. Si quidem (ut Paulus inquit) Quae secundum deum tristitia est, poenitentiam in salutem stabilem operatur. Duplici animo (quos Iacobus uno uocabulo διψυχος, quasi dicas duplicianimes uocat) sunt ij omnes, qui praese ferunt speciem bonorum & iustorum hominum in ore & secundum faciem, aliud gestantes in corde. Et hi sunt fallaces, iniusti & hypocritae. Hi cor unum intus gerunt, & aliud secundum apparentiam foris pandunt, suntque duplici corde. Ideo corda purificare debent, ut quales foris uideri uolunt, tales sint intus (siquidem cor internum plenum est dolo, fraude, iniustitia, & omni spurcitia) ut possint posthac cor nouum, purificatum, simplex, & minime simulatum possidere. Ut enim aurum adulteratum, multiplex, & impurum, nisi purificetur, reprobatur ab hominibus: sic duplices animo, nisi respiscant, & purificentur, reprobantur a deo. At quomodo purificabuntur, nisi per gratiam domini nostri IESU CHRISTI, per iustitiam fidei, amplectendo pure & sincere doctrinam euangelij, quae (docente Paulo) est in salutem omni credenti. Sed quid est, quod his etiam temporibus, non modo animo duplices, sed & triplices, & quadruplices, & (ut sic dicam) millecuplices, & qui in omnes sese nouerunt transformare formas: inueniuntur qui etiam iustitiae fidei, & euangelio aperte obluantur? Hi nihilominus cor tam uariū, tamque difficile ad purificandum habentes, si se fide conuertunt ad eum, cui omnia possibilis sunt, qui pro ipsis mortuus est, qui nouit & amat imaginem suam reformari, purificabuntur: sed id quidem sine fide impossibile est. **Quartum:**
- 26 » **Miseri estote, & lugete, & plorate: risus uester in luctum conuertatur, & gaudium in moerorem.]** Ad peccatores & duplices animo hoc documentum pertinet: qui rident & gaudent in hoc mundo, neque aliam putant felicitatem, quam huius mundi quaerere solatia. Hic hos admonet potius rerum mundanarum miseriam, quam huiusmodi felicitatem, & luctum, fletum, & moerorem, quam risum mundi fluxum, & uanum gaudium quaerere & amplecti. Nam scriptum est: Beati qui nunc fletis, quia ridebitis. Et contra: Vae uobis qui ridetis nunc, quoniam lugebitis & flebitis. Risui & gaudio in hoc mundo, luctus & ploratus in altero promittitur: & fletui in hoc mundo, risus & gaudium in altero: & miseriam huius mundi, felicitas alterius. Proinde bene praecipit Iacobus amatoribus huius mundi, miseriam, luctum, ploratum, & moerorem potius in eo eligendum esse, quam huiusmodi felicitatem, risum, & gaudium. Nam illa, etsi ad momentū tristitia (dum propter deum, aut quia ab ipsis offensum, aut in dies a tam multis tam grauiter offenditur,

ditur, aut ad ipsum portando crucem imitandum uoluntarie eliguntur: felicitas, latitia, & gaudium sempiternum sequuntur. Hæc autem momentanea felicitas, læta, & iucunda: miseria perpetua, luctus fletusq; & tormentum perpetuum sequetur. At uoluntarie eligere mundi miseriam, luctum, ploratum, mœrorem, carnales nequaquam possunt: nisi adepto fidei dono, quod solum præbet dei uerbū, & doctrinæ euangelicæ thesaurus. Fides CHRISTI ad omnia bona est uia. Ego

Ioan. 14.

sum, inquit dominus, uia, ueritas, & uita. Ergo nitantur omnes peccatores quantumcunq; sint peccatores, adipisci fidem: & fidem adeptos ab eo qui dat affluenter, & non improperat, qui diues est in omnes qui inuocant illum, hæc omnia sequentur, & in latitia spiritus, sancti apostoli documentum implebūt. imò CHRISTI dei. Quintum:

27. Humiliamini in conspectu dei, & exaltabit uos.] Hoc ad omnes pertinet. Nā ad humilem, & cum timore & tremore tantæ maiestatis uerba dei suscipientem, respicit deus. Et hæc humilitas non secundum corpus & exteriora intelligitur, & si ea cum oportet non desit, sed secundum cor & interiorem hominem. Humiles enim corde diligit deus. Discite, inquit, à me, quia mitis sum, & humilis corde. Alioqui si sola exterior adest, hypocrisis est. Et quod uere humiles à deo exaltentur, scriptum etiam est: Qui se humiliat, exaltabitur. Et quæ hæc exaltatio, nisi ad uitam sempiternam, ad regnum & conspectum regis æterni, ad totiùs gloriæ cumulum: Et hæc gratia, hæc humilitas, donum à deo necessarium est, ut sine hoc dono, neq; iustus ad uitæ regnum eleuetur, neq; peccator iustificet. Nam & proñs qui euehantur aut iustificantur, humilitas etiam CHRISTI, quæ omnem aliam superat & excedit in immensum, intercedit, in qua tu quantumcunq; sis humilis: plus confide quàm in tua. Quid dico plus confide: imò si uere spiritu ageris, prorsus in illa, in tua nihil confide. Verus enim & spiritalis christianus, ex se nihil, sed totus ex solo deo pendet. Hoc nosse, dei donum est: nec illud quidem exiguum, sed profunda humilitatis & charismatum uia. Sextum:

Matth. 11.

Matth. 23.

28. Nolite detrahere alterutrum fratres mei. Qui detrahit fratri, aut qui iudicat fratrem suum, detrahit legi, & iudicat legem. Si autem iudicas legem, non es factor legis, sed iudex. Vnus enim legislator & iudex, qui potest perdere & liberare. Tu autem quis es, qui iudicas proximum tuum? Detractores, obloquentes, susurriones, & criminatores aliorū illi sunt, qui diuina lege prohibentur. Non, inquit, eris criminator aut susurro in populis. Et huiusmodi obloquentes & detractores, non raro effingunt aut ementiunt crimina, quæ alijs impingunt, aut damnant etiam nonnunquam quæ lex non damnat, in hoc legi detrahentes, quasi non sit bona, & eam iudicantes quasi sit mala, male uelata. Huiusmodi detractores nō oportet imitari christianos, & eorum exemplo infici: sed longe procul esse à detrahendi studio, qui omnia ex fide per charitatem operari debent, cui detractio contraria est, & quæ à deo Psal. 49. condemnantur, dicente: Sedes aduersus fratrem tuum loquebaris, & aduersus filium matris tuæ ponebas scandalū. Hoc fecisti & tacui. Et hi detractores maxime legis sunt transgressores. Nam quomodo legē facerent qui ei detrahunt, qui eam iudicant, quasi non sanxerit sancienda, sed quæ non sancienda: Qui etiam (etsi uidetur interdum bonorum operum habere zelū) pessima superbia laborant, adeo ut dei sibi officiū usurpent, adeo temerarij ut de omnibus iudicare ausint, & priuatam suoq; sensu conceptam præferre sententiā, siue priuatæ sint personæ, siue magistratus, siue sancta & ordinata etiam autoritate diuina: cum hæc omnia ad unū deum spectent, cuius est iudicare, absolueri, condemnare. Qui etiam dixit: Nolite iudicare, & non iudicabimini: nolite condemnare, & non condemnabimini. Vnus enim est legislator & iudex omnium,

Leuit. 19.

Luce 6.

qui per leges maxime suam iudicat, & per eos quibus publica commissa est ipsius iudiciaria potestas. Et nunquid qui priuate aut publice detrahit, iudicat & cōdemnat fratrem suum? Quis ille est, cuius autoritate fungitur ut iudicet aut condemnet? Quis illi dedit hanc iudicandi & condemnandi potestatem? Omnis igitur detractio, obloquutio, subsurrium & calumnia omnibus prohibita est, & etiam iudicium & cōdemnatio: nisi quibus horum facta est publica potestas, sed hæc deo legi, & ijs qui legem administrant, relinquenda sunt. Septimum:

29. Ecce nunc qui dicitis: Hodie, aut crastino ibimus in illam ciuitatem, & faciemus ibi quidem annum, & mercabimur, & lucrum faciemus (qui ignoratis quid erit in crastina. Quæ est enim uita uestra? Vapor est ad modicum parens, & deinceps exterminabitur) pro eo ut dicatis: Si dominus uoluerit, & Si uixerimus faciemus hoc aut illud.] Septimum documentum: Nihil nobis de ijs quæ diuinæ prouidentia sub sunt, temere iudicandum, qualia sunt futura omnia quæ dei prouidentia & dispositione currunt. Etenim si prohibemur iudicare, & temere diffinire de ijs quæ aliorum sunt hominum: nonne multo magis de ijs quæ ad solū deū pertinent, & quæ diuinæ sunt dispositionis? Si quis ita loquitur: Ibo illuc, uerbi causa, Lugdunum, ubi toto anno mercabor, & lucro facto, in domum reuertar: nonne quod prouidentia diuinæ est iudicat? Et cum nemo possit sibi polliceri diē crastinum, audet sibi annos polliceri? Ideo de talibus cum humilitate loquentes, dicamus: Si dominus uoluerit, si uitam largietur, aut quippiam simile quod planè pietatem & reuerentiam erga uniuersam illam prouidentiam, quæ deus est, redoleat, faciemus hoc aut aut illud. Quemadmodum Paulus ad Philippenses: Confido autem in domino, quoniam & ipse ueniam ad uos cito. Alioqui timeat temerarius quicumque prouidentia præsumptor, ne cum stulto illo præsumptore qui dicebat:

Philip. 2.

Luce 12.

Anima mea habes multa bona posita in annos plurimos, requiesce, comede, bibes, epulare: hac terribili uoce feriatur: Stulte, hac nocte animam tuam repetunt à te. Quanquam & spirituales & sincere christiani, si proponunt quicquam se cum dei adiutorio facturos, id ex fide & charitate proponunt. Qualia parum esse uidentur mercari & lucrum facere: quibus etiā ne de crastino quidem anxie cogitare præceptum est. Si tamen quippiam tale moliantur, charitate mouente, non lucri cupiditate id moliri debent. Octauum:

30.

1. Corin. 13.

Nunc autem exultatis in superbis uestris. Omnis exultatio talis maligna est.] Fideles, fidei spiritu reguntur & charitate. Caritas autem patiens est, benigna est: caritas non amulatur, non agit perperam, non inflatur, non gaudet super iniquitate. Octauum ergo hoc documentum, non ad fideles, sed ad uocandos ad fidem pertinet, quod est: In nullo quidem malo esse gloriandum. Quia omnis talis gloriatio, mala est. Id enim demoniorum est & principis eorum qui regnat super filios superbiae. Et quid in superbis & erroribus esset gloriandum, cum nec in operibus quidem bonis sit gloriandum, maxime si opus ipsum aut nos ipsos attendimus, ne opus ipsum uana gloria euacuetur? Sed si quis gloriatur (ut scriptum est) in domino, id est, attento deo qui operandi gratiam præstat, gloriatur. Subditur itaque aliud documentum, quod fideles respicit: cum reuera soli fideles sciant operari bonum. Nonum:

Hiere. 9.

1. Corint. 1.

31

Matth. 25.

Luce 12.

Scienti igitur bonum facere, & non facienti, peccatum est illi.] De scientia quæ est diuinæ legis, & maxime legis gratiæ cognitio sermo est. Per quam qui scit bonum facere, cum adest occasio, continenter operandum est bonum: alioqui omisio illi peccatum est, & grande quidem peccatum. Nam talentum domini creditum ad operandum, retinet ociosum, & fodit pecuniam domini sui. Et etiam scriptum est: Seruus qui cognouit uoluntatem domini sui, & non se præparauit, & non fecit uoluntatem

uoluntatem eius, plagis uapulabit multis. Et rursus: Omni autem cui multū datū est, multum quæretur ab eo. Scientes igitur per gratiam & donum dei tantū bonum, ne linamus esse ociosum, sed imitemur naturam summe boni qui se propagat & communicat, qui & est largitor omnis boni, & ei ex donis eius seruientes, laudem demus, & gloriā, & gratiarum actionē patri æterno per IESVM CHRISTVM in immensa seculorum secula. Amen.

CAPVT QVINTVM.

32

AGITE nunc diuites, plorate ululantes in [miserijs] uestris quæ adueniēt uobis. Diuitiæ uestre putrefactæ sunt, & uestimēta uestra à tineis comesta sunt. Aurū & argentum uestrum eruginauit: & erugo eorū in testimonium uobis erit, & manducabit carnes uestras sicut ignis. Thesaurizastis — uobis irā in nouissimis diebus. Ecce merces operariorum qui messuerūt regiones uestras quæ fraudata est à uobis, clamat: & [clamor] eorum in aures domini sabaoth introiuit. [Epulati estis] super terram, & [in luxurijs] enutristis corda uestra. In die [occisionis] [adduxistis,] & occidistis iustū:

33

& non restitit uobis. [Patientes igitur estote] fratres usq; ad aduentum domini. Ecce agricola expectat preciosum fructū terræ, patienter ferēs donec accipiat [temporaneum] & serotinū. Patientes igitur estote & uos, & confirmate corda uestra: quoniam aduentus domini [appropinquabit.] Nolite ingemiscere fratres in alteru-

34

trum, ut nō iudicemini. Ecce, iudex ante ianuam assistit. Exemplum accipite fratres — exitus mali & longanimitatis [& laboris & patientiæ] prophetas, qui loquuti sunt in nomine domini. Ecce, beatificamus eos qui [sustinuerunt. Suffe-

35

rentiam] Iob audistis, & finem domini uidistis, quoniam [misericors] est dominus et miserator. Ante omnia autem fratres mei, nolite iurare, neque per cælum, neq; per terram, neque aliud quodcunq; iuramentum. Sit autem [sermo uester: est, est: non, non:] ut non [sub iudicio] decidatis. [Tristatur] autē aliquis uestrum? oret.

36

[Aequo animo? & psallat.]

37

[Tristatur] autē aliquis uestrum? oret.

37

[Aequo animo? & psallat.]

ANNOT.

afflictionibus, τελαπιωρίαις.

clamores, αἰβοαί.

delicati estis, ἐτροφίσσατε.

lasciuistis, ἐπαταλήσατε.

uictime, iugulationis, σφαγῆς.

addixistis, condemnastis, κατεδικάσατε.

longanimes estote, μακροθυμήσατε οὖν,

et infra.

pluuiam matutinam, ἢ τὸ πρωῒ.

πρωῖμορ.

appropinquauit, ἤγγικε.

mei, μὲν.

afflictionis et patientiæ, ὀδύνη κακοπαθείας καὶ ὀδύνη μακροθυμίας.

expectant, patientiā, τοὺς ὑπεμένοντας. τὴν ὑπεμονήν.

multum misericors, πλὴν ἀλαγχυρός.

uestrum etiam, etiam: non non: ὑμῶν, τὸ ναί, ναί, καὶ τὸ οὐ, οὐ.

in simulationē, εἰς ὑπόκρισιν.

affligitur, κακοπαθεῖ.

aquo, bono animo est, quis? ψαλλάτ, εὐθυμῆ τισ; ψαλλέτω.

lat, εὐθυμῆ τισ; ψαλλέτω.

Infirmatur quis in uobis: inducat presbyteros ecclesiae, & orent super eum, ungentes eum oleo in nomine domini. Et oratio fidei saluabit infirmum, & alleuiabit eum dominus: & si in peccatis sit, remittentur ei. Confitemini ergo alterutrum [peccata] uestra, & orate pro inuicem ut [saluemini.] Multum enim ualet deprecatio iusti [assidua.] Helias homo erat [similis uobis passibilis,] & oratione orauit ut non plueret super terram, & non pluit annos tres & menses sex. Et rursum orauit, & coelum dedit pluuiam, & terra [dedit] fructum suum. Fratres mei, si quis [ex] uobis errauerit a ueritate, & conuerterit quis eum: scire debet quoniam qui conuerti fecerit peccatorem ab errore uiae suae, saluabit animam eius a morte, & [opperit] multitudinem peccatorum.

ANNOT.

egrotante, & eriget, τὸ κἀμνοντα, καὶ ἐγείρει.

peccata admiserit, ἀμαρτίας ἢ πεποικηώς. delicta, errata, lapsus, παραπτώματα. sanemini, ἰαθῆτε. efficax, intus operans, agitāte spiritu, ἐνεργημένῃ. similiter affectibus obnoxium nobis, ὁμοιοπαθῆς ὑμῖν.

germinauit, protulit, ἐβλάσθη. in, inter, ἐν.

opperiet, καλύψει.

COMMENT. IN CAP. QUINTVM.

UPERIORIBVS documentis positis, deplorationem facit calamitatis diuitem huius mundi, quorum fors in terris, et nulla in caelis, gaudium praesentis uitae momentaneum, & lamētum futurae mortis perpetuum, quo ipsos ex cōtemplatione futurae miseriae, alliciat ad resipiscendū & ad ueras per fidem IESU CHRISTI attrahat diuitias, in caelo collocatas, ubi nec ærugo, nec tinea demolitur, & ubi fures non efodiunt nec furantur. & ait:

52 » Agite nunc diuites, plorate, ululantes in miserijs uestris quae aduenient uobis.
 » Diuitiae uestrae putrefactae sunt, & uestimenta uestra a tineis comesta sunt. Aurum
 » & argentum uestrum æruginauit, & ærugo eorum in testimonium uobis erit, &
 » manducabit carnes uestras sicut ignis. Thesaurizastis uobis irā in nouissimis diebus.
 » Ecce merces operariorum qui messuerunt regiones uestras, quae fraudata est
 » a uobis, clamat, & clamor eorum in aure domini sabaoth introiuit. Epulati estis
 » super terram, & in luxurijs enutristis corda uestra. In die occisionis addixistis &
 » occidistis iustum, & non restitit uobis.] Quamuis haec deploratio omnes huius
 mundi diuites mouere debet ad terrorem, ne creditis bonis abutentes, supplicium
 luant sempiternum: praecipue tamen de diuitibus Iudaeis & maioribus eorum, ad
 quos scribebat Iacobus apostolus, hic habetur sermo: quia eos taxat qui iustum,
 id est dominum gloriae morti addixerunt: qui quales fuerint, hic depinxit. Cōgre-
 gauerant enim sibi diuitias, quae nunc putrefactae sunt. Vestimentis utebantur pre-
 ciosis, quae a tineis & blattis erosa sunt. Cumulauerant aurum & argentum, tum
 in superfluitate uasorum, tum moneta percussam, quod æruginis erosit uitiū. Et
 ærugo illa erit in testimonium insanæ cupiditatis eorum: & augebit supplicium
 eorum tanquam ignis torrens, torquens & crucians. Quia sibi thesaurizaue-
 runt indignationem diuinam usque in sempiternum. Messores & operarios suos
 sua mercede fraudarunt: & nunc merces operarijs fraude substracta ab ipsis, uin-
 dictam clamat ad dominum, & clamor eius introiuit in aures dei sabaoth, dei ex-
 ercituum, dei fortitudinum atque omnipotentis, & exauditus est ad uindictam
 & augmentum supplicij eorum. Deliciabantur super terram, luxuriabantur,
 & in

& in delicijs seculi nutriebāt corda sua; nunc torquētur, tristant, & in hoc summe miseri quod in morte, mortis finem non inueniunt. Et ad cumulum malorum, in die uictimæ, parascueus magni sabbati, in die paschæ, iustum regem gloriæ, Mesiahsuum morti addixerunt, condemnauerunt & occiderunt. Qui pro mansuetudine sua non restitit eis, qui poterat in momento, uno uerbo omnes perdere. Sed sicut prædixerat propheta: Tanquam ouis ad occisionē ductus est, & sicut agnus coram tondente se obmutuit, & non aperuit os suum. O mundi diuites, qui propter caducas diuitias obliuiscimini fidem & diuitias æternas, resipiscite. Illi assimilemini, nec uelit in hoc mundo diuites fieri: sed potius eligentes paupertatē spiritus, siue mundanæ fortunæ adsint, siue desint, suspiretis ad futuras diuitias, quæ spiritualibus promittuntur. Nec longa expectatione in hoc desiderio tabescat animus, quæ etiam nulla lōga uideri debet; cum omne tempus sit punctū ad id quod est æternum. Quapropter ad quasdam exhortationes & admonitiones Iacobus apostolus transit: quæ magis ad pauperes spiritu & uerè fideles, quàm ad miseros diuites quam diu tales sunt spectant. Quarum prima est de longanimitate: & est huiusmodi:

Esa. 53.

33 " Patientes igitur estote fratres usq; ad aduentum domini. Ecce agricola expectat preciosum fructum terræ, patienter ferens donec accipiat temporaneum & ferotinum. Patientes igitur estote & uos; & confirmate corda uestra, quoniā aduentus domini appropinquauit.] μακροθυμία, id est longanimitas, de qua hic loquitur Iacobus, est longa expectatio animi cum patientia promissionum CHRISTI, quæ nulla mora frangitur, nulla afflictione emolitur, nulla impatiētia remittitur, quin potius indies firmat & inualescit; quia indies magis atq; magis appropinquamus ad id, quod (si spiritu Christi ducimur) desideramus. Et quid à uere christiano desideratur? Esse cum CHRISTO, qui est æternū bonū, et omne bonū: cuius aduentus indies propinquior, & qui indies cum gratia eius si uolumus (et si occultus & uelatus) aduenit nobis sacramentaliter, id est, sub sacramentali signo in ueritate sumendus. Et parum est indies ipsum sacramentaliter uidere: nisi spiritu & fide uideatur. Et consummatio hæc est si sic sumatur, siquidē non dixit: Videte hoc, sed, accipite. At cum primum huius mortalis uitæ limen egredimur, nobis aduenit apertus, reuelatus: & (ut sic dicam) facie ad faciem conspicuus. Tunc (inquit Paulus) cognoscā sicut & cognitus sum. Tunc metemus æterna bona, quorum simulacra in fide, spe & charitate tanquam flosculi quidem, præcesserunt bona opera. Nunquid decet nos minus esse lōganimes & patientes in expectatione incomprehensibilium & ineffabilium bonorum, quàm agricolam terrenorū, qui patienter expectat preciosum fructum terræ, neq; mora tabescit animo, sed æquo animo patienterq; fert, donec accipiat imbrem matutinum & uespertinum? Nequaquam: quanto cœlestia & æterna bona præstantiora sunt terrenis & momentaneis. Confirmemus ergo adiuti spiritu, spiritu gratiæ, spiritu CHRISTI, corda nostra longanimitate & patientia: quia reuera CHRISTVS dominus pro foribus astat. Sed qui longanimes sunt, qui & finem laborum, quæ est merces gratiæ dei & misericordiæ, desiderant, nequaquam ingemiscere debent in alios qui præripiuntur, & citius ad finem laborum, et ad mercedem gratiæ infinitæ bonitatis dei euocant. Ideo secundā admonitionē diuinus præco adducit Iacobus apostolus.

1. Corint. 13.

34 " Nolite ingemiscere fratres in alterutrum, ut non iudicemini. Ecce, iudex ante ianuam assistit.] Qui ingemiscunt inuicē ob uarias mundi pressuras, persecutiones, afflictiones, angustias, ærumnas: deniq; mortes quæ etiam pijs euenire solent: propemodum contra deum murmurant, & incidunt, ut filij Israël in deserto in iudicium dei, & tanto magis si in eos qui ad portū uitæ citius suscipiuntur inge-

miscerent. Quandoquidē iudex non longe est: sed cominus & pro foribus astat, nos cum ipsis recepturus. Et quia id quodammodo illorum felicitati inuidere esset: perinde ac si agricola in alterum ingemisceret quod praecociorem deus illi dedisset frugem, priorq; meteret, nōne quodam modo illi inuideret? In bonis igitur nō est inuicē ingemiscendū: sed cū mala potius obueniunt, quæ secū diuinam trahunt offensam: & quanto maiorē & insigniorē, tanto quoq; magis ingemiscēdū. Quod bifariā contingere potest. Primo, ex charitate, ratione eius qui offenditur. Secūdo, ratione eius qui offendit ob dei offensam (nō aut quia bona aut boni praeripiunt) & hoc magis solitariū & apud se est ingemiscere, quā ob infortunia & aduersa inuicē & inter sese ingemiscere. Nā hoc modo ingemiscere, non est uere patientū & longanimorū, qui omnia siue prospera siue aduersa cum gaudio suscipiūt, tanquā de manu dei nec quicquā aliud attendūt quā deū, neq; eos quicquā cōtristat, nisi sola dei offensa et peccatum. Sic certe imitari oportet longanimitatē & patientiā prophetarum, & ipsius Iob, qui omnes dura & aduersa passi sunt, & maxime omnīū patientiā CHRISTI, cuius plurimī eorū ad quos scribebat Iacobus apostolus finem afflictionis & laboris, & exemplaris patientiæ plenissime uiderant. Tertiam ergo ipse adiungit admonitionem, exemplum uidelicet maiorum, & maxime CHRISTI esse attendendum, dicens:

35 Exemplum accipite fratres exitus mali, & longanimitatis, & laboris, & patientiæ prophetas, qui loquuti sunt in nomine domini. Ecce, beatificamus eos qui sustinuerunt Sufferentiam Iob audistis, & finem domini uidistis: quoniam misericors est dominus & miserator.] Omnes qui uere patienter quascunq; tribulationes, afflictiones, & poenas sustinent, uoluntarie & cum gaudio spiritus expectantes usq; ad finē, dicimus beatos. Et quanto magis sustinent, tanto magis beatos: quia multum misericors est dominus, qui eos in misericordia & miserationibus coronat, & uitam pro tribulationum sufferentia uitæ exiguae durationis, tribuit sempiternā. Beati estis (inquit dominus) cum maledixerint uobis homines, & persecuti uos fuerint, & dixerint omne malū aduersum uos, mentientes, propter me: gaudete & exultate, quoniam merces uestra copiosa est in cœlis. Sic em̄ persecuti sunt prophetas qui fuerūt ante uos. Deinde mandati domini quod ad familiarem & quotidianam maxime loquutionem pertinet: memores facit eos ad quos scribit Iacobus, & per eos nos omnes. Et hæc est quarta admonitio:

36 " Ante omnia autem fratres mei, nolite iurare, neq; per cœlum, neq; per terram, neq; aliud quodcunq; iuramentū. Sit autem sermo uester, est, est; non, non, ut non sub iudicio decidatis.] Dominus apud Matthæum: Audistis (inquit) quia dictū est antiquis: Non periurabis, reddes autem domino iuramenta tua. Ego autē dico uobis non iurare omnino, neq; per cœlum: quia thronus dei est, neq; per terram: quia scabellum est pedum eius: neque per Hierosolymam, quia ciuitas est magni regis: neq; per caput tuum iuraueris, quia nō potes unum capillum album facere aut nigrum. In priuatis negocijs nō modo turpe, sed peccatum est miscere quodcunq; iuramentum. Quandoquidem uiro christiano à deo prohibitū est, etsi omnes spirituales essemus, & pure christiani, publicis etiā iudicijs non egeremus ad publica præstanda iuramenta, dicente Paulo: Iam quidem omnino delictū est in uobis, quod iudicia habetis inter uos. Etsi Iudæis olim id esset permissum, etiam extra iudicium, modo non peierarent nomē domini. Sic iurauit Dauid Aegyptio seruo Amalechitarum, qui eum perduxit ad cuneum hostium. 1. Reg. xx. Et si nobis non licet iurare per terram, quia scabellum pedum domini est: multo minus licet admiscere iuramento corpus domini, quia templum totius diuinitatis est. Tales uix putauerim esse christianos, sed ne quidem, nisi dissuescant, nisi resipiscant uete

vere posse dici. Si nō per caput nostrum, quia nec ullius quidem capilli habemus potestatem, tanto minus per nostræ redemptionis precium sanguinē CHRISTI, quam siquidem redemptionē solus deus homo, diuino suo secreto facere potuit. Oportet tales procul sunt à uero christianismo, à doctrina euangelica, quæ sola facit uere modestos, & spiritu CHRISTI plenos, secundum quam sermo noster sit, *καὶ οὐκ ἔστιν ἡμῶν, οὐδὲν ἔστιν ἡμῶν, οὐδὲν ἔστιν ἡμῶν*, id est, affirmantibus sit hoc, etiam, etiam: abnuentibus autem, non, non. Et uis scire, cum aliud adijcitur, ut dei nomen, aut alicuius uirtutis eius, aut aliquod opus eius, ut cœlum, ut corpus, ut sanguis, unde adijcitur: A diabolo qui semper contra ordinationem & uoluntatem diuinā inducit homines, & maxime qui secundum carnem ambulant, qui fidem, qui spiritum dei nesciūt, & quantumcumque etiam potest enormiter, dicente domino: Quod amplius est, à maligno est. Et nō sine causa dixisse uidetur apostolus: Ante omnia, ut innuat hūc loquendi modum maxime deo displicentem, ex quo iudicium & condemnationē incurrunr qui eiusmodi sunt. Nec ab re, nam cōuenit magis spiritui blasphemix, id est magis spiritui immundo, quàm hominibus: ut & iam aperte in quibusdā energumenis uisum est. Et ideo homines qui sic blasphemant, & execrabili ter deierant, diabolo ac spiritui blasphemix, aut ipsi qui iam ab eo occupati sunt se conformes reddūt. Et adeo enormia sunt quæ plerique perditorum hominum blasphemāt, & enormiter euomunt: ut omnino tam execrabilem representandi horrorē omnis charta refugiat. Et id opto, ut bonus sermonis odor FRANCISCI hoc nomine primi, hac nostra tempestate Francorum regis, ad posteros omneis transeat nobiles & subditos, & etiam ad externos, qui à iuramento omniūq; inhonesto uerbo modestissime abstinet, & in hoc regiū specimen decorumq; exhibet, quod nimirum decet christianissimum regem. Sed nunc ad quintam transeamus monitionem:

Matth. 5.

37. Tristatur autē aliquis uestrum: oret. Cum affligimur, cum molestamur animo, cum tristitia cor angitur, non tam cum ab externis & manifestis causis id prouenit, cui opponenda patientia, quàm cum ab internis & latentibus, ut subtractione gratiæ, aut tentatione, iuxta apostoli dei monitionem, huic tristitiæ oratio est opponēda, ne acedia illa uicti, penitior pateat maligno ingressus. Exemplum habemus dominum, qui ad mortē usq; tristis in orto orauit: & iussit ut tristes apostoli orarent ne intrarent in tentationem. Quia ut uicino lupo terretur ouis, tristatur & angitur, & nescit unde id sit: imò & absentia pastoris terretur, etsi non adsit lupo: sic uicina maligni præsentia terremur, tristamur, & angimur animo, & unde id sit nescimus, & etiā gratiæ fauorisq; diuini absentia. Ac oratio conuertit nos ad pastorem, cuius beneficio lupo ille effugatur, & serenitas, alacritas, & solita lætitia menti redit: subtracta etiam gratia reparatur. Quæ certe non tam subtrahitur quàm occultatur: ut pia mater non tam à filio se subtrahit quàm occultat, ut à paruulo attonito requiratur. Et maxime omniū tunc caueamus animo uoluntate nostros cogitatus, & deorsum aspicere: sed iugiter sursum ad eum qui nouit & potest à tali tristitia eripere, quia tunc nobiscū sumus, id est, nobis ipsis relictis, neq; ex nobis possumus arcere lupum, aut gratiæ sentire præsentiam, sed magis inde cacopathiam & afflictionem illā maligni sustinemus & angimur. Sexta monitio:

38. Aequo animo est: psallat. Cum quispiam nulla anxietate animi premitur, sed læta, serena, & alacri est mente, psalmos diuinascq; laudes, beneficiorum confessiones, gratiarum actiones deo spiritu & mente psallat. Psallam, inquit apostolus spiritu, psallam & mente: hoc est, lætantium spiritualium, & eorum qui æquo alacriq; sunt animo, opus. Psallere namq; est lætæ mentis opus. Etsi laudes & cantus cordis in spiritu sint præcipui, Cantantes (ait Paulus) & psallētes in cordibus uestris domino: nō tamen lætis uoce & externo cantu diuinas depromere laudes

1. Corint. 14.

Ephes. 5.

prohiberi putauerim, aut musicis instrumentis spiritualementis laetitiam hymnidicis melis insinuare, qui hoc munus habent, ut olim David & prophetae, dum sensu, non praesertim quaerant oblectamen, sed solius mentis ad deum elevationem, & in solo deo solamen, etsi sensus suo oblectamine non fraudent. Septima monitio:

39 " Infirmatur quis in uobis? inducat presbyteros ecclesiae, & orent super eum,
" ungentes eum oleo in nomine domini. Et oratio fidei saluabit infirmum, & alle-
" uabit eum dominus. Et si in peccatis sit, remittentur ei.] Admonuit quid mor-
" stis & animo afflictis, quid laetis fidelibus faciendum: nunc quid corpore male af-
fectis maleque ualentibus faciendum sit, etiam docet, ut scilicet presbyteros, id est
seniores ecclesiae euocent qui pro se orent, & spirituali oleo, id est dei misericor-
dia primū consolentur & leniant, neque corporale oleum in signum spiritualis un-
ctionis fidentibus in misericordia dei adhiberi prohibet, imò monet sequēdo cer-
te priorem apostolorum ritum, quem Marcus de apostolis loquens, describit di-

Marci 6. cens: Et exeuntes praedicabant ut poenitentiam agerent, et daemonia multa eicie-
bant, & ungebant oleo multos aegros, & sanabantur. Et hoc adhuc arbitror fie-
bat illa tempestate: qua fidei feruor permanebat & deuotio spiritus. Et ex unctio-
ne illa, infirmitatis suae leuamē & alleuiationē, saepe fide et perfecta in CHRISTO
fiducia, qui sanat omnes languores nostros, & cuius nomen est oleū effusum, sen-
tiebant qui aegrotabāt, & oratio fidei multos sanitati restituebat, si peccatis etiam
tenebantur astricti: fides & orantium & infirmorum apud dei clementiam remis-
sionem obtinebat peccatorum. Nunc autem quam paucae sint fidei ostēdunt in-
firmi: qui quam possunt tardidissime, aut nunquam aduocant seniores ecclesiae ad
consilium & consolationem animae ad fidem roborandam contra malignorū in-
sultus, qui inualescentibus morbis, maxime insurgere solent. Sed ubi desperatur
de praesentis uitae salute: tunc loco seniorum ecclesiae, quos intelligit apostolus ui-
ros plenos spiritu & fide, uerbum dei & salutis euangelium pure annunciantes,
aduocantur presbyteri qualescunque (sic enim uocant eos qui sacramēta ministrant)
& tunc etiam inunguntur protinus morituri, & nihil prorsus sit eorum aut per-
parum quae monet hic apostolus. Et adeo etiam corpore sani, aegrotant spiritu, ut
nihil adeo horreāt, quam medicos spiritus, & multo magis cum aegrotant. Et hoc
quia amant uitam carnis: de ea autem quae spiritus est, & quae aut in delicijs inde-
ficientibus aut supplicijs manet aeterna, nihil aut parum curant. Sic stultorum &
nunc pure carnalium mentes, insaniam uersat. O tempora: O mores. Qui miseri-
cors est & diues in omnes, nunc mundum sua misericordia, ad spiritum innouet,
& ad fidei & doctrinae euangelicae gratiam. Octaua monitio:

40 " Confitemini ergo alterutrum peccata uestra, & orate pro inuicem, ut salue-
" mini.] Omnes habemus peccata, siue fideles simus, siue infideles (Nam dicente
" Ioanne: Si dixerimus quoniam peccatum non habemus, nos ipsos seducimus, &
" ueritas in nobis non est) Hoc tamen interest, quod infidelibus peccata semper im-
putantur, fidelibus autem dominante fide & spiritu nō imputantur. Secus autem
non dominante fide & gratia, sed carnis infirmitate, peccato & concupiscētia in-
terdū praualente. Tales enim fideles infirmi sunt. Et fideles omnes siue firmi sint,
siue infirmi, debent inuicē se fateri peccatores, & egere misericordia dei, & orare
pro inuicem ut salutem per eum qui est omnium salus, IESVM CHRISTVM, &
ab eo consequantur qui omnium operatus est salutem. Qui hoc ipsum credunt, et
in hoc plenissime confidunt, debent pro se inuicē orare, & omnibus: ut qui firmi
sunt fide nunquam excidāt, nunquam carne aut aliqua ulla mala potestate uincan-
tur: qui infirmi, ut ad fidei spiritum & gratiam resurgant: qui infideles, ut à dia-
boli laqueis resipiscant, & ad gratiam fidei conuertantur, ut cum fidelibus laudēt
& glo-

& glorificet auctorem fidei & uitae, dominum nostrum IESUM CHRISTUM, qui eos & omnes fideles a morte liberauit, & in uitam asseruit aeternam. Fiebat etiam olim inuicem mutua offensarum confessio, & fraterna reconciliatio, sequendo euangelicam doctrinam, mandante domino, ut prius reconciliemur fratri, quam nos nostrae deo praesentemus. Vade, inquit, prius reconciliari fratri tuo, & tunc ueniens offeres munus tuum. Et alibi: Si peccauerit in te frater tuus, increpa illum, & si poenitentiam egerit, dimitte illi. Et si septies in die peccauerit in te, & septies in die conuersus fuerit ad te, dicēs: Poenitet me, dimitte illi. O magna miseratio dei, si dimittis fratri in fide uerbi dei, & in fide petit, dimissum est illi. Hoc enim opus fidei & charitatis esse oportet. Et talis olim erat inter fideles confessio. Nunc autem remissa fide, aut prorsus in plurimis extincta, quam CHRISTVS IESVS per suum uerbum & suum spiritum exuscitet, est alius confessionis peccatorum modus, quem etiam misericordia sua acceptet, & parum nunc fit aut quod hic Iacobus monet, aut quod CHRISTVS ipse praecipit. Et certum est quod olim in antiqua lege confessio peccatorum deo fiebat ad legis iustificationem, dicente domino: Duo homines ascendebant in templum ut orarent, unus pharisaeus, & alter publicanus. Et subditur: Et publicanus a longe stans, nolebat nec oculos ad caelum leuare: sed percutiebat pectus suum, dicens: Deus, propitius esto mihi peccatori. Quid haec significant: Percutiebat pectus suum, & Deus propitius esto mihi peccatori, nisi reatus confessionem? Et parabola de filio prodigo. Pater peccaui in caelum et coram te, iam non sum dignus uocari filius tuus. Et Azarias apud Danielelem, manifestam deo confessionem facit, dicens: Peccaui enim, & inique egimus recedentes a te: deliquimus in omnibus, & praecepta tua non audiuimus nec obseruauimus, nec fecimus sicut praeceperas nobis, ut bene nobis esset. Et Esdras deo confitetur peccata pro populo. Noua lex addidit etiam ad inuicem et ad fratrem confiteri peccata. Verum nisi primum confitearis deo (quandoquidem in fide esse debet, fides autem respicit deum & uerbum eius) arbitror huiusmodi ad hominem confessionem, siue ut olim, siue ut nunc fit, parum ualituram. Ergo qui confitetur peccata, praesertim intendat deo confiteri. Vnde fit, ut duplex in sacris literis inueniatur confessio. Prima: Confiteamur corde deo cum Azaria, Esdra, Publicano, & filio prodigo. Secunda: Confiteamur peccata ad inuicem, & offensum fratrem pariter & offendentem nobis reconciliemus. Et in signum reconciliationis oremus pro inuicem. In locum secundae (ut dictum iam est) modus ille confitentium peccatorum qui nunc est successit, qui exerceri solitus est, cum (ut uerisimile est) homines plurimum a fide lapsi, ad inuicem offendentes & offensi, more prisco non facerent confessiones. Utinam sic in fide & charitate ad inuicem uiueremus, ut haec ad deum sufficeret quotidiana confessio: Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Benedictus deus in cuius fide, beneficio & satisfactione CHRISTI nobis remittuntur peccata. Nona monitio:

Matth. 5.

Luca 17.

Luca 18.

Luca 19.

Daniel. 3.

Matth. 6.

Exod. 17.

Act. 12.

41 Multum enim ualet deprecatio iusti assidua. Helias homo erat similis nobis passibilis, & oratione orauit ut non plueret super terram, & non pluit annos tres & menses sex. Et rursus orauit, & caelum dedit pluuiam, & terra dedit fructum suum.]
 Spiritualis hominis est, ex secreta inspiratione spiritu & ex corde orare. Et haec oratio (ut sic dicam) intus operans siue intus acta fortis, & admodum ualida et efficax est. Quod exemplo Heliae monstrat apostolus Iacobus, quod scribitur 3. Regum 17. Potest etiam exemplo esse Moses, orans contra bellantem Amalech, & eleuans manus, signum CHRISTI in ligno extensi, in quo uictus est is, cuius figura erat Amalech. Potest & Petrus a uinculis & claustris carceris eductus. Oratio autem, inquit, sine intermissione fiebat ab ecclesia ad deum pro ipso. Sed nunquid iustorum solu-

est orare: Nequaquam; etsi maxime cum aguntur, fortes sunt, & admodum efficaces orationes. Neque etiam si exaudiendus non es, cessare debes ab oratione: nam oratio debetur domino & à digno, & indigno. Orauit publicanus, & exauditus est. Et quomodo etiam prius dixisset Iacobus: Orate pro inuicem; ὁπως ἰαθῆτε, ut sanemini: si solum iustorum esset orare deum, & non etiam peccatorum qui infirmi sunt, & egent spiritali sanitate: Licet enim indignus sis qui preces fundas; ille tamen dignus est quem omnis creatura precetur. Et daemones peccati sunt apud Marcum, & aliquatenus à domino exauditi sunt. Non ergo indignitatem tuam, non te ipsum; sed illius dignitatem, sed ipsum attende. Et te quantum potes imò quantum dat tibi gratia (nam nihil ex te sine gratia potes) te ipsum precando humilia. Et quicumque sis, deum precare. Et etiam si potes, non ex te, sed ex deo deprecare, mente spiritu dei acta. Hoc enim δέησις ἐνεργουμένη designare uideat, ut tum nihil agas, sed agaris, ut Elias, ut Eliseus, & prophetae, & apostoli. Sed hoc fortasse rarum dei munus est. Decima monitio:

42. Fratres mei, si quis ex uobis errauerit à ueritate, & conuerterit quis eum: scire debet quoniam qui conuerterit peccatorem ab errore uiae suae, saluabit animam eius à morte, & operit multitudinem peccatorum. Quamplurimis modis à ueritate errare possumus: sed maxime si à fide desciscimus, aut ab euangelicae doctrinae puritate. In qua re magnopere nitendum est, in fide & charitate fratrem liberare ab errore, quem si liberas, & ad uiam uitae reducis, id est, gratia dei in te; non solum illum liberas, & animam eius à peccatis, à morte saluas, id est salutis causa es, sed tuam, & operis multitudinem peccatorum. Quid enim ex nobis ipsis sumus, nisi ingens pelagus peccatorum? Sic enim hoc charitatis opus in fratrem deo est acceptum. Quod quidem tam sanctae & tam è deo acceptae charitatis munus & officium, & nobis in alios, & alijs in nos largiri dignetur CHRISTVS dominus, totius charitatis largitor & infusor, inhabitator, & in nobis operator. Cui cum aeterno patre & spiritu sancto omnis honor, gloria, & gratiarum actio in sempiterna secula. Amen.

COMMENTARII IN EPISTOLAM IACOBI CATHOLICAM, ad dei gloriam & honorem, finis.

EPISTOLA BEATI

PETRI APOSTOLI PRIMA.

CAPVT PRIMVM.

1. **P**etrus apostolus IESV CHRISTI, electis [aduenis] dispersionis Ponti, Galatiae, Cappadociae, Asiae, & Bithyniae, secundum praescientiam] dei patris [in sanctificationem] spiritus, in obedientiam

2. & asperisionem sanguinis IESV CHRISTI, gratia uobis & pax multiplicetur. Benedictus deus & pater domini nostri IESV CHRISTI, qui secundum misericordiam suam magnam regenerauit nos in

ANNOT.

Peregrinis, incolis, πῆρες δῆμοις.

Prænotione, προγνωσις.

in sanctificatione, περ, ἐν ἁγιασμῷ.